

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

Кафедра політології та публічного управління

На правах рукопису

ЗУБЧИК НАТАЛІЯ ЮРІЇВНА

**СПЕЦИФІКА ДІЯЛЬНОСТІ ЗМІ В УКРАЇНІ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Спеціальність: 052 «Політологія»

Освітньо-професійна програма: «Політологія та державне управління»

Робота на здобуття освітнього ступеня «Бакалавр»

Науковий керівник:

**БУСЛЕНКО ВАСИЛЬ
ВОЛОДИМИРОВИЧ**

доктор політичних наук,
професор

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол №

Засідання кафедри політології
та публічного управління

від

2025 р.

Завідувач кафедри

проф. Бусленко В. В.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗМІ.....	6
1.1. Сутність та класифікація засобів масової інформації.....	6
1.2. Функції та значення ЗМІ в умовах воєнного стану.....	13
1.3. Стан наукового вивчення проблеми.....	16
РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗМІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	21
2.1. Правові основи забезпечення діяльності ЗМІ в Україні в умовах воєнного стану.....	21
2.2. Державна інформаційна політика України в умовах повномасштабного вторгнення.....	26
2.3. Шляхи протидії дезінформації в ЗМІ.....	39
ВИСНОВКИ.....	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	50

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В сучасних умовах засоби масової інформації відіграють чи не найбільшу роль у процесі оповіщення населення про важливі події або ж у забезпеченні розважальних потреб. Та варто зазначити, що ЗМІ включають у себе набагато більше функцій та виконують значно сильнішу роль у життєдіяльності суспільства, ніж може здатися на перший погляд. Інформування, просвітництво, соціалізація, мобілізація до певної діяльності, згуртування населення – це неповний перелік тих дій, які виконують мас-медіа.

Сучасний інформаційний простір відзначається надзвичайною різноманітністю та суперечливістю, тому самотійно розібратися в ньому вкрай складно як окремим особам, так і групі експертів. Саме тому головним завданням медіа є ретельний добір найважливішої інформації та її подання аудиторії у зрозумілій і доступній формі.

Стрімкий розвиток людства вимагає оперативного поширення достовірних відомостей, а демократичні засади суспільства передбачають безперешкодне функціонування засобів масової комунікації, що забезпечують об'єктивне висвітлення подій, аби кожний громадянин мав змогу сформулювати особисту думку щодо певного питання. Однак, існують загрози, які можуть вносити корективи у зазначений хід подій. Чи не найбільшим викликом постає війна. Починаючи з 2014 року і особливо після подій 2022 року, Україна зазнала значного інформаційного тиску з боку Росії, що проявляється у вигляді дезінформації, пропаганди та кіберзагроз. З огляду на тривалість та інтенсивність збройної агресії проти України, національна економіка була змушена адаптуватися до умов війни, що зумовило необхідність підтримки високого рівня мотивації населення до подальшого спротиву. Саме тому інформаційна політика в умовах воєнного стану відіграє фундаментальну роль у забезпеченні національної безпеки, суспільної стабільності та консолідації

нації. З огляду на ці фактори, аналіз специфіки діяльності ЗМІ, державної інформаційної політики в умовах воєнного стану є критично важливим для забезпечення стійкості, захищеності та ефективного управління державою.

Мета і завдання дослідження. Метою бакалаврської роботи є комплексний аналіз діяльності ЗМІ в Україні в умовах воєнного стану, а також визначення їхньої ефективності у протидії інформаційним загрозам.

Для досягнення поставленої мети визначено наступні **завдання**:

- обґрунтувати сутність та політичну суб'єктність засобів масової інформації;
- дослідити вплив воєнного стану на трансформацію державної інформаційної політики України;
- проаналізувати правові основи забезпечення діяльності ЗМІ в Україні в умовах воєнного стану;
- визначити роль та потенціал ЗМІ в протидії дезінформації та маніпуляції.

Об'єкт дослідження: політичні аспекти функціонування ЗМІ в Україні.

Предмет дослідження: діяльність ЗМІ в Україні в умовах воєнного стану.

Методологія дослідження. У дослідженні застосовано комплексний методологічний підхід, що включає різноманітні методи аналізу для ґрунтовного вивчення функціонування засобів масової інформації в умовах воєнного стану в Україні. Метод аналізу дозволив виділити основні компоненти медіасфери – традиційні ЗМІ, інтернет-ресурси та соціальні мережі – та окреслити їхні функції й роль у період військового конфлікту. Метод синтезу поєднав теоретичні положення, нормативно-правові засади і практичні кейси, формуючи цілісне уявлення про інформаційну діяльність. За допомогою порівняння досліджено трансформації медіа до і під час воєнного стану, що сприяло глибшому розумінню змін у медіа-середовищі. Індуктивний підхід дав змогу узагальнити практичні результати, а дедуктивний — застосувати загальні теоретичні концепції до конкретних явищ. Метод абстрагування

використовувався для виокремлення ключових функцій і проблем ЗМІ в умовах війни, а історичний — для вивчення розвитку інформаційної сфери України в контексті збройного конфлікту. Контент-аналіз дозволив систематизувати медіаматеріали, присвячені війні, дезінформації та пропаганді. Кейс-стаді сприяв аналізу конкретних прикладів державної інформаційної політики та протидії дезінформації. Юридичний аналіз забезпечив комплексне вивчення нормативно-правового регулювання інформаційної діяльності в умовах воєнного стану. Експертний аналіз дав можливість залучити професійні оцінки і рекомендації фахівців у сферах медіа, права та інформаційної безпеки.

Аналіз джерельної бази. Для досягнення поставленої мети були опрацьовані статті, посібники, матеріали аналітичних центрів, законодавчі акти та сайти, офіційні сайти політичних сил та новинні публікації. В роботі використано результати досліджень таких соціологічних служб, як: «Рейтинг», «Київський міжнародний інститут соціології», «Центр ім. О. Разумкова» та дослідницької компанії «InMind».

Практичне значення одержаних результатів. Отримані результати та напрацьовані матеріали бакалаврської роботи становлять практичну цінність і можуть бути впроваджені в освітній процес при підготовці спеціалістів у сфері політичних наук, соціології та публічного управління.

Напрацювання можуть бути використані громадськими організаціями та представниками влади під час ухвалення рішень, що стосуються формування державної політики — особливо в питаннях, пов'язаних з інформаційною безпекою та управлінськими викликами сучасного світу.

Структура дослідження. Бакалаврська робота складається зі вступу, двох розділів, розділених на 5 підрозділів, загальних висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дослідження становить 57 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗМІ

1.1. Сутність та класифікація засобів масової інформації

Сучасний світ дуже мінливий. Кожного дня відбувається безліч подій, без знання яких було б дуже важко систематизувати свої думки та уявлення. А у разі надзвичайних ситуацій, воєнних дій, інформація ще й стає засобом, який може зберегти життя. До, прикладу, в Україні триває війна, яку розпочала Росія. Без забезпечення постійного діалогу з громадськістю та інформування стосовно дій на фронті або ж загрози ракетної небезпеки було б не тільки дуже складно жити, а й навіть смертельно – небезпечно. Саме тому ЗМІ виступають тією платформою, яка здатна не тільки сприяти загальній обізнаності людей, а й рятувати життя. У чому ж полягає загальна сутність ЗМІ?

Засоби масової інформації (ЗМІ) – становлять окрему галузь, яка спрямована на формування громадської думки, національної політичної свідомості та самосвідомості населення. Для досягнення цієї мети використовуються спеціалізовані організаційно-технічні системи, які дозволяють швидко та масово передавати текстову, візуальну та музичну інформацію [14, с. 35].

Дійсно, засоби масової інформації відіграють велику роль у політичному житті суспільства у всіх його проявах. Вони стали тим інструментом, який може залучати громадян до політичних процесів, наприклад, починаючи від реєстрації в політичних об'єднаннях і закінчуючи участю у виборах та контролем за їхнім проведенням. За журналістами, відповідно, закріплена відповідальна місія: інформування суспільства щодо нинішнього справжнього стану справ в управлінні державою. Недарма авторитетний журналіст Джаканде Латіф підкреслив: «Преса має більшу вагу, ніж будь-які інші державні інститути, адже її вплив глибоко пронизує буденне життя кожної людини» [54].

Якщо коротко охарактеризувати функції, які виконує ЗМІ, то можна виділити такі: зберігання, передачі, створення й поширення як матеріальних, так і духовних цінностей, що мають політичне або економічне значення. Сьогодні виділяють такі основні типи медіа: друковані, електронні та цифрові. Друковані медіа поширюють інформацію через матеріальні носії – газети, листівки, брошури, книги, журнали, інформаційні бюлетені тощо. Електронні ж засоби масової інформації використовують для цього різноманітні електронні пристрої, як-от телебачення, радіо, комп'ютери, що дозволяє більш оперативно доносити інформацію. Соціальні мережі є найсучаснішим підходом до поширення інформації, використовуючи онлайн-платформи, що працюють на основі пошукових систем, наприклад, Інтернет, Twitter, YouTube, Google Chrome, WhatsApp, Yahoo Messenger, Nimbuzz, Facebook, Instagram та інші [56].

Відповідно до статті 1 Закону України «Про медіа», масова інформація трактується як така, що поширюється відкрито та охоплює друковані й аудіовізуальні форми. Основною ознакою, яка відрізняє цей тип інформації від інших, є її публічне розповсюдження [40].

Сьогодні для багатьох людей засоби масової інформації стали головним каналом отримання новин. Вони дозволяють бути в курсі того, що робить держава, які події відбуваються в Україні та за її межами. Але важливо розуміти, що ЗМІ не просто передають факти, а й впливають на те, як ми мислимо та які переконання формуємо щодо певного питання або ж проблеми. Тобто, медіа — це не лише відображення суспільної думки, а й елемент, який її формує. Саме в цьому й полягає своєрідність їх діяльності.

Німецький дослідник соціальних процесів Карл Дойч, який мав чеське походження, у своїх наукових працях звертав особливу увагу на значення засобів масової комунікації у функціонуванні суспільства. Учений наголошував, що будь-яка форма взаємодії між людьми базується на комунікації, а ступінь організованості соціуму прямо пропорційно зумовлює потребу в інформаційному обміні. Він підкреслював, що: «Комунікація лежить

в основі об'єднання культур і соціумів, а також відіграє ключову роль у становленні особистості.» [12, с. 116].

Так як засоби масової інформації є таким важливим елементом у життєдіяльності громадян, то відповідно вони покликані виконувати не менш важливі функції, серед яких можна виділити такі:

- інформаційна, що полягає у своєчасному оповіщенні людей про важливі факти та події;
- просвітницька, яка допомагає суспільству підвищити рівень розуміння певних новин та покращити навички їх критичного аналізу. Це допомагає людям орієнтуватися в інформаційному потоці та знаходити корисні й надійні джерела;
- соціалізацій, що допомагає людям глибше усвідомити свою роль у суспільстві та краще реагувати на зміни навколишнього середовища;
- мобілізаційна, адже ЗМІ здатні впливати на поведінку людей, мотивуючи їх до активних дій чи, навпаки, до бездіяльності [14].
- формування громадської думки, оскільки медіа можуть значно впливати на те, як люди оцінюють різні події, однак це може відбуватись як в позитивному контексті, так і в негативному: вони можуть сприяти зміцненню правосвідомості або, на жаль, навпаки поширювати недостовірну інформацію. А це вже призводить до дезорієнтації та зниження довіри до суспільних інститутів;
- інноваційна, оскільки дуже часто ЗМІ здатні виступати як рушій змін, що піднімають важливі теми та акцентують увагу на тих проблемах, які вимагають якогось вирішення;
- відображення суспільних інтересів, адже ЗМІ також виконують роль того місця, де можна представляти інтереси різних груп населення, надаючи їм можливість пропагувати свої ідеї та знаходити однодумців [34].

Владислав Ковалевський вважає, що головною функцією засобів масової інформації є комунікативна роль. Ця функція передбачає збір, створення, обробку та передачу інформації від громадян до представників влади. Завдяки

цьому процесу забезпечується ефективний обмін даними між суспільством і державними інституціями. Крім того, на думку Ковалевського, ЗМІ виконують ще одну важливу роль — вони забезпечують зворотний зв'язок, що дає можливість владі бути більш відкритою та прозорою для громадян. Така діяльність допомагає актуалізувати потреби і запити суспільства, а також сприяє формуванню громадської думки, яка є важливим елементом демократичного процесу. Отже, комунікативна функція ЗМІ відіграє ключову роль не лише у передачі інформації, а й у підтриманні діалогу між владою і населенням. Окрім того, медіа відіграють невід'ємну роль у формуванні публічного масового дискурсу, без якого неможливе дотримання демократичних засад. Це забезпечує ефективність політики, її зрозумілість і зворотний зв'язок задля підтримки стабільності і розвитку політичної системи [15].

1. Характерні риси ЗМІ:

- публічність (необмежене, неперсоніфіковане коло споживачів);
- наявність спеціальних технічних засобів;
- наявність спеціальних технічних засобів;
- непряма, розділена в часі та просторі взаємодія комунікаційних партнерів;
- непостійний характер аудиторії;
- переважна односпрямованість впливу від комунікатора до реципієнта.

Рис. 1.1. Характерні риси ЗМІ [1, с. 129].

Варто також зазначити, що мас-медіа включають в себе як друковані, так і недруковані ресурси. Серед них можемо виділити такі: друковані ЗМІ (вони включають журнали, газети, бюлетені, а також разові видання з визначеним тиражем), телебачення, електронні ЗМІ, інформаційні агентства [1, с. 129].

Відповідно до статті 1 Закону України «Про медіа» друкованими медіа є: «Медіа, що здійснює поширення інформації у текстовій чи візуальній формі

на друкованих носіях, однотипно оформлене, виходить у світ через певні проміжки часу упродовж року - у міру настання відповідного періоду або накопичення матеріалу» [40].

Найбільш давнім засобом розповсюдження масової інформації здавна були друковані ЗМІ. У другій половині XX століття розпочалося становлення епохи телебачення, а кінець другого тисячоліття нашої ери ознаменувався розвитком електронних засобів масової інформації, що поширюються через глобальну комп'ютерну мережу Інтернет. Однак, попри це, друковані ЗМІ все одно не втратили своєї актуальності та почали швидко адаптуватися до віртуальних медіапросторів. Отже, друковані ЗМІ є важливим інструментом передачі інформації та невіддільним аспектом сучасної масової комунікації.

Основною перевагою преси є аналітичність. На думку О. Литвиненко, коли йдеться про планування інформаційного впливу на суспільство, найбільш важливою проміжною аудиторією є саме інтелектуальна частина населення [50]. Однак, попри наявність такої важливої риси, як аналітичність, все ж таки в емоційному плані преса поступається, наприклад, телебаченню чи радіо. Саме тому вона менш ефективна в маніпулятивних цілях, оскільки об'єктом маніпуляції є щось несвідоме, приховане та афективне.

Попри те, що відсоток населення, яке регулярно читає газети, стрімко зменшився, вони і надалі залишаються потужним джерелом отримання інформації. Преса має низку переваг: коли людина здійснює підписку на друкований ЗМІ, це стає запорукою прочитання матеріалу майже у 100% вимірі. Також інформацію, яка надрукована, можна більш легко та детально проаналізувати, можна обмінюватися пресою, а потім обговорювати прочитане чи робити вирізки.

У статті 1 Закону України «Про медіа» аудіовізуальний (електронний) ЗМІ: – «медіа-сервіс, основним призначенням якого або відокремленої частини якого є надання загальній аудиторії доступу до програм, що здійснюється з інформаційною, розважальною чи навчальною метою під редакційним контролем суб'єкта у сфері медіа за допомогою електронних комунікаційних

мереж, а саме: телевізійне мовлення (лінійний аудіовізуальний медіа-сервіс) або аудіовізуальний медіа-сервіс на замовлення (нелінійний аудіовізуальний медіа-сервіс); радіомовлення (лінійний аудіомедіа-сервіс) або аудіальний медіа-сервіс на замовлення (нелінійний аудіомедіа-сервіс)» [40].

Не можемо не погодитися, що діяльність аудіовізуальних ЗМІ, які включають телебачення та радіомовлення, наразі відіграє чи не найважливішу роль в інформаційному просторі. Через особливості законодавства ці ЗМІ повинні користуватись технічними засобами для поширення інформації. А ефірні медіа, до того ж, ще й використовують обмежений ресурс — радіочастоти, саме тому їх роботу потрібно додатково впорядковувати [13].

Телебачення, як медіапродукт, має низку характерних особливостей: воно доносить вже сформований, логічно структурований для засвоєння образ подій. Така інформація зазвичай має суб'єктивний характер, тобто телебачення доцільно використовувати саме для формування громадської думки. Проте, це має і свою негативну сторону, яка полягає в тому, що саме завдяки такій формі передачі інформації дуже легко створювати стереотипи, нав'язувати суб'єктивні переконання та пропагувати певні ідеї чи явища.

Так як держава прагне до повного та своєчасного висвітлення діяльності своїх органів, а часто саме з позитивного боку, така доступність, популярність та поширеність телебачення зробили його одним з найефективніших засобів передачі інформації до широких верств населення. А у випадку оголошення війни, техногенних катастроф чи стихійних лих, такий спосіб поширення інформації є надважливим для оперативного реагування.

Одна з характерних рис радіопередач полягає в тому, що на слух людина спроможна вбирати лише близько 15% інформації. У результаті велика кількість цифр та фактів важко засвоюється або ж не залишається в пам'яті на довгий період. Радіоновини здебільшого не можна прослухати двічі. Із цієї причини новини на радіо зазвичай виходять кожні 30 хвилин і часто повторюються [48].

Починаючи з кінця 1990-х років, коли в Україні вже активно опановували такі види ЗМІ, як: газети, радіо та телебачення, почав формуватися четвертий вид тип ЗМІ - Інтернет-ЗМІ, що поєднує в собі характеристики всіх традиційних мас-медіа, а також вирізняється новими особливостями — інтерактивністю, швидкістю оновлення контенту та можливістю зворотного зв'язку з аудиторією. О. Вартанова зазначає, що, зважаючи на всі функції, які виконує Інтернет: інтеграційна, комунікаційна, мобілізаційна, рекреаційна – з часом він може замінити традиційні мас-медіа [13, с. 42].

Мережа Інтернет розширює простір для демократичного вираження думок, оскільки створює умови, де можна не лише отримувати інформацію, але й безперешкодно висловлювати своє ставлення, позицію та думки щодо будь-якого питання. Таким чином створюється новий спосіб взаємодії громадян у процесі формування влади та її подальшого функціонування, що має назву "теледемократія". Таке вільне, безперешкодне інформаційне єднання, де найвіддаленіші куточки земної кулі за лічені секунди здатні поєднуватися в єдиний інформаційний простір, частина дослідників називає «світовим селом». М. Кастельє – відомий дослідник інформаційної інформаційної доби, вважає, що найбільшим наслідком інформаційно-технологічної революції, яке людство переживає наразі, буде формування «мережевого суспільства» [24, с. 218].

Саме комп'ютерні медіа зробили інформацію доступною для кожного, адже стали каталізатором змін: посприяли зменшенню соціальних бар'єрів, підтримали розвиток демократії та стали основою для створення нових спільнот. Безперешкодне поширення новин, політичної інформації, попри кордони країн, надзвичайно вагома особливість та перевага Інтернету, яка ускладнює контроль інформації з боку влади, зменшує можливість цензури та не дозволяє державі повністю керувати суспільством. Тому Інтернет є дієвим інструментом у боротьбі за демократичне та різноманітне суспільство.

В. Терещук також не залишився осторонь щодо обговорення важливості інформаційної мережі. На його думку, в Україні існує реальна альтернатива офіційним джерелам інформації — це незалежні онлайн-ресурси та сучасні

технології. Це пояснюється тим, що традиційні медіа нині активно використовують мережеві принципи як для збору інформації, так і для взаємодії з іншими медіа. Завдяки цьому вони забезпечують безпрецедентну свободу слова та плюралізм думок [46].

На відміну від традиційних ЗМІ, мережа Інтернет має цілу низку особливостей. Він є найдемократичнішою системою обміну інформацією, що не фінансується з державних джерел. Кожен користувач інтернет-сервісу платить за частину своєї системи та забезпечує її безперебійну роботу. У результаті, кожен учасник інформаційних відносин працює в умовах свободи, а сама система є моделлю унікальної демократичної спільноти громадян різних країн світу. Інтернет не може контролюватися урядами чи фінансовими установами. Також він є глобальною інформаційною мережею, яка здатна миттєво поширювати інформацію та створювати рівноправні стосунки між людьми, які знаходяться в різних частинах планети. Інтернет можна назвати новим рівнем журналістики, включаючи як технічні аспекти, так і змістові. Технічні аспекти забезпечують швидке поширення великих обсягів інформації, а також застосування мультимедійних можливостей разом із текстовим наповненням, аудіо та анімаційними елементами. Важливо, що завдяки сучасним технологіям через канали Інтернет-зв'язку можна передавати не лише текст, а й матеріали радіо та телебачення.

1.2. Функції та значення ЗМІ в умовах воєнного стану

Інформаційний фронт має великий вплив на наші емоції, інтелект, психіку. А в період воєнного стану він є одним з вирішальних факторів перемоги.

Спосіб, у який міжнародні медіа висвітлюють події в Україні, відіграє важливу роль у формуванні ставлення світової спільноти до цієї ситуації. Те, як саме за кордоном сприймають те, що відбувається в Україні, безпосередньо впливає на рівень політичної підтримки, яку країна отримує від інших держав. Від цього залежить не лише обсяг наданої допомоги, а й масштаб санкцій, які вводяться проти агресора. Таким чином, інформаційна картина, створена

закордонними засобами масової інформації, стає ключовим чинником, що формує міжнародну реакцію і підтримку. Від того, як виглядає наша історія у світових медіа, багато що залежить. Тож, образ країни в ЗМІ — це ще один фронт, і він не менш важливий.

Діяльність ЗМІ в умовах воєнного стану має надзвичайно вагоме значення, і її важко переоцінити. ЗМІ стають не просто каналами для поширення новин, а й інструментами, які допомагають підтримувати бойових дух, гуртувати суспільство, формувати громадську думку в складних умовах. Передаючи суспільству певну інформацію, вони несуть на собі відповідальність за те, як її сприйме громадськість. Журналісти, працюючи в зонах бойових дій, постійно стикаються з ризиком для свого життя, перебуваючи в умовах страху та напруження. Журналістика під час війни не просто про новини — це про те, як зберегти людяність в умовах жахливої війни. Враховуючи важливість і необхідність передачі швидкої і точної інформації під час воєнного стану, засоби масової інформації стають ще й тим елементом, який дає людям надію і дозволяє зберегти моральний дух.

ЗМІ в умовах війни мають особливу роль, тому що саме вони можуть допомогти сформувати об'єктивну картину подій, навіть коли навколо панує хаос. Саме завдяки їм ми дізнаємося правду про те, що відбувається, і навіть можемо отримати допомогу, коли вона потрібна. Крім того, журналісти мають можливість привертати увагу до важливих проблем, таких як: гуманітарні катастрофи та воєнні злочини. У період воєнного стану це особливо важливо, адже саме ЗМІ можуть допомогти донести правду до міжнародної спільноти, що може вплинути на подальший хід подій.

У ситуаціях конфлікту журналісти можуть виконувати дуже різні ролі — іноді вони стають своєрідними миротворцями, які намагаються зменшити напругу, а іноді, на жаль, навпаки — погіршувати ситуацію. Все залежить від того, як саме подається інформація. Важливо розуміти, що головне завдання ЗМІ у таких складних ситуаціях — це передусім оперативно повідомляти про

події. Інформація тут відіграє ключову роль, бо саме вона формує у людей уявлення про те, що відбувається, і впливає на те, як вони це сприймають.

У період воєнного стану ЗМІ мають зосереджуватись на кількох основних речах. По-перше, це швидке поширення достовірної і повної інформації про те, що відбувається під час конфлікту. Тобто не просто «аби щось сказати», а дати людям реальну, зрозумілу картину подій. По-друге, важливо також готувати спеціальні матеріали — довідкові, пояснювальні, навіть ті, які просувають офіційну позицію держави. Такі матеріали часто потрібні для того, щоб трохи «вирівняти» інформаційний простір, особливо якщо є багато фейків або паніки. По-третє, ЗМІ мають не просто інформувати, а ще й відслідковувати, як саме суспільство реагує на дії влади чи інших учасників конфлікту. Це допомагає зрозуміти, що люди думають і відчують. І ще один важливий момент — налагоджувати нормальний зв'язок між журналістами та представниками влади. Бо без цього все перетворюється на хаос або просто набір емоційних заголовків [51].

Загалом, у період збройного конфлікту медіа виконують кілька основних функцій. Найперше — це, звісно, інформування. Люди мають право знати, що відбувається. Але крім цього, часто подається і розважальний контент — іноді це потрібно, щоб люди трохи відволіклися, не занурювались постійно у тривожні новини. Ну і ще одна річ, про яку варто згадати, — це те, як медіа можуть впливати на погляди людей. Не завжди прямо, іноді дуже тонко. Наприклад, якщо власники ЗМІ чи рекламодавці мають певні інтереси, то інформація може подаватися у такий спосіб, щоб формувати потрібну думку. І з часом це може реально впливати на поведінку аудиторії. Також публікувати корисні матеріали, у яких журналісти доступно розповідають важливу інформацію, що може бути корисною для різних груп населення. Вони намагаються пояснювати складні питання простою і доступною мовою, щоб люди краще розуміли, особливо в сучасних умовах, коли багато тем є надзвичайно актуальними. Наприклад, журналісти інформують про те, як отримати державну фінансову допомогу або ж як уникнути шахрайських схем.

Такі матеріали дійсно допомагають громадянам орієнтуватися у складних ситуаціях [30].

1.3. Стан наукового вивчення проблеми

Під час вивчення інформаційної політики України у воєнний період доцільно звернутися до праць авторитетних українських дослідників — В. Ліпкана, Л. Масенко, В. Іванова, а також сучасних експертів, як-от Т. Кузьо, О. Голуб та Ю. Павленка та інших. Їхні роботи допомагають краще зрозуміти, як саме функціонують ЗМІ в умовах війни, зокрема у питаннях інформаційної безпеки, мовної політики, протидії пропаганді та взаємодії держави з медіа.

Володимир Ліпкан, провідний фахівець у сфері інформаційної та національної безпеки, у праці «Інформаційна безпека як складова національної безпеки України» обґрунтовує необхідність розроблення цілісної інформаційної стратегії держави, спрямованої на захист національного інформаційного простору [19]. Інша праця автора — «Систематизація інформаційного законодавства України» — присвячена аналізу та впорядкуванню чинної нормативно-правової бази, що регламентує інформаційні відносини, і є вагомим внеском у формування правових засад державної інформаційної політики [20].

Суттєвий науковий доробок у вивченні мовного аспекту інформаційної політики належить Ларисі Масенко — дослідниці, яка активно працює в галузі соціолінгвістики. У своїй публікації «Відсутність державної мовної політики як чинник політичної кризи в Україні» авторка акцентує увагу на тому, як брак послідовної мовної політики може сприяти послабленню національної єдності та дестабілізації політичної ситуації [22]. В іншій роботі — «Мовна політика України у 2017–2019 роках» — вона розглядає, які наслідки мало впровадження закону про функціонування державної мови для медійного середовища [23].

Володимир Іванов зосереджується на проблемах свободи слова, регулювання медіапростору, а також формування етичних стандартів журналістики. Його публікації, здебільшого представлені у фахових збірниках

та аналітичних доповідях Інституту масової інформації (ІМІ), дозволяють глибше зрозуміти особливості медіасередовища в Україні в умовах війни [11].

Цінні спостереження щодо впливу війни на український медіапростір містяться у книзі Тараса Кузя «Війна Путіна проти України», де розглядаються інформаційні аспекти російської агресії, використання пропаганди та дезінформації. Автор наголошує на важливості ролі українських ЗМІ у протидії інформаційним атакам та формуванні національного наративу [17].

Олена Голуб, аналітикиня ІМІ, у своїх дослідженнях звертає увагу на структуру українських онлайн-медіа під час війни. Вона зазначає, що головною тематикою залишаються питання економіки, політики та безпосередньо війни, що відповідає нагальним інформаційним потребам суспільства в умовах воєнного стану. Також надає інструменти для боротьби з дезінформацією [3].

Значний внесок у дослідження державної інформаційної політики в умовах воєнного стану зробили Віталій Коцур, Леся Коцур та Олексій Грига у своїй статті «Основні напрямки реалізації державної інформаційної політики України в умовах воєнного стану: виклики та завдання». Автори аналізують трансформацію інформаційної політики після 24 лютого 2022 року, зокрема створення телемарафону «Єдині новини #UAразом», впровадження державної цензури та самоцензури журналістів, а також зовнішню інформаційну політику, спрямовану на блокування російської пропаганди на міжнародній арені [16].

У дослідженні «Державна інформаційна політика України в умовах гібридного миру та війни» Д. В. Дубов звертає увагу на те, що в умовах війни ключовою задачею держави стає побудова послідовної та добре скоординованої інформаційної політики. Автор підкреслює, що така політика має бути не лише оперативною, а й стратегічно спрямованою на захист національних інтересів, враховуючи виклики гібридної війни, зокрема інформаційні атаки та маніпуляції. У цьому контексті держава повинна не просто реагувати на загрози, а й формувати проактивну комунікаційну стратегію, що здатна об'єднувати суспільство та протидіяти деструктивним впливам [9].

У роботі М. В. Возника та Ю. О. Улянченка «Роль засобів масової інформації в умовах воєнного стану щодо протидії Російській Федерації» акцентовано на практичних підходах до протидії ворожим інформаційним кампаніям, а також проаналізовано юридичні механізми впливу на медіа, що порушують чинне законодавство України [4].

Я. О. Лисенко у статті «Роль ЗМІ у забезпеченні державної політики у сфері прав людини» розглядає ЗМІ як інструмент просування прав людини та підвищення правової обізнаності громадян, що, у свою чергу, підсилює опірність суспільства до маніпулятивного впливу [18].

О. В. Шиманова-Стефанишин у статті «Політична комунікація в умовах воєнного стану в Україні» зосереджується на особливостях політичної комунікації в період воєнного стану. Вона досліджує, як обмеження в доступі до інформації впливають на зміст і форму політичних меседжів у ЗМІ [53].

У кваліфікаційній роботі О. Г. Залюбовського «Інформаційна безпека людини в Україні в умовах військового стану» порушено важливу тему формування інформаційної безпеки особистості. Автор підкреслює значення розвитку критичного мислення як основного бар'єра проти дезінформаційних впливів [10].

М. Бліхар та Ю. Мельник у статті «Правові засади інформаційної протидії в умовах воєнного стану» акцентують увагу на прогалинах у правовому полі, що стосуються інформаційної безпеки. Вони аргументують потребу в оновленні законодавчої бази задля більш ефективного реагування на інформаційні загрози [2].

У своїй статті «Інформаційна політика в умовах воєнного стану» А. І. Мирошниченко акцентує увагу на ключових складових сучасної інформаційної політики, що набуває особливого значення в умовах воєнного конфлікту. Дослідник аналізує, як поняття інформаційної політики відображене в законодавчих та нормативних актах, а також окреслює основні завдання, які стоять перед Міністерством культури та інформаційної політики України в цей період. Окремо розглядаються нагальні проблеми, які необхідно вирішити

зادля зміцнення інформаційної безпеки держави. Мирошніченко також підкреслює важливу роль інформаційних технологій у сфері оборони та політики, звертаючи увагу на те, що інформаційна боротьба є не менш значущою, ніж безпосередні бойові дії [27].

В умовах гібридної війни та російської агресії державна інформаційна політика України набула критичної важливості. Редзюк В. В. та Редзюк Н. Ю. у статті «Формування державної інформаційної політики України в умовах гібридної війни» аналізують її правове регулювання, визначає ключові завдання (захист інформаційного простору, доступ до інформації, формування міжнародного іміджу України) і способи протидії інформаційній агресії з боку росії, включаючи дезінформацію та пропаганду [43].

Попри певну кількість публікацій, науковий доробок, присвячений особливостям функціонування українських засобів масової інформації в умовах воєнного стану, що був запроваджений після 24 лютого 2022 року, досі залишається обмеженим. Переважна більшість наявних праць має або публіцистичний ухил, або акцентується лише на окремих аспектах — наприклад, на темах інформаційної війни, специфіці роботи цифрових медіа чи впливі пропагандистських наративів на громадську думку. У цьому контексті особливо гостро постає потреба у вивченні питань, що стосуються як ефективності реалізації державної інформаційної політики, так і механізмів взаємодії між органами влади та медіа. Не менш важливими залишаються й теми трансформації редакційної політики та змін в інформаційному наповненні під впливом війни.

Відтак, актуальність комплексного наукового аналізу функціонування ЗМІ в умовах воєнного стану є цілком очевидною, оскільки саме ця сфера сьогодні виступає однією з ключових у формуванні національної інформаційної безпеки та реалізації стратегічних комунікацій держави.

Висновок до першого розділу. Можна підсумувати, що засоби масової інформації є відображенням інтересів різних соціальних груп і окремих особистостей, що надає їм важливого суспільно-політичного значення.

Характер поширюваної інформації впливає на формування у аудиторії сприйняття реальності та напрямки її соціальної поведінки. ЗМІ не лише інформують, а й формують громадську думку, поширюючи певні ідеї, цінності та політичні погляди, беручи активну участь у суспільному управлінні.

В умовах воєнного стану роль ЗМІ стає особливо ваговою, оскільки вони виконують функції оперативного інформування населення, підтримки національної єдності, морального духу, консолідації суспільства та протидії ворожій пропаганді, а також формування стійкості суспільства. ЗМІ виступають ключовим інструментом у забезпеченні інформаційної безпеки, сприяючи збереженню суспільного порядку та мобілізації громадян.

Війна демонструє, наскільки важливими є ЗМІ для оперативного донесення правдивої інформації, формування адекватної реакції суспільства і забезпечення прозорості подій. Зокрема, у військовий час медіа слугують не лише каналом передачі новин, а й платформою для мобілізації громадян, поширення патріотичних ідей, підтримки внутрішньої стабільності. Водночас, з огляду на масштаб гібридної війни, важливо розвивати навички критичного мислення і медіаграмотності серед населення, щоб мінімізувати вплив дезінформації і маніпуляцій.

Таким чином, у сучасних реаліях ЗМІ виконують комплексну роль – від інформування до активного впливу на громадську свідомість, що особливо актуально в умовах збройного конфлікту, коли стабільність та ефективна комунікація стають запорукою національної безпеки.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗМІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

2.1 Правові основи забезпечення інформаційної діяльності в Україні в умовах воєнного стану

Із початком повномасштабного вторгнення, Україна зіткнулась з новими, раніше невідомими викликами. З'явилась термінова необхідність постійно аналізувати, яка ж саме інформація може бути небезпечною — адже її поширення може загрожувати безпеці та життю людей чи території. У перші дні повномасштабного наступу Росії на територію України, багато державних органів обрали стратегію повного закриття: обмежили доступ до офіційних сайтів, публічних даних. Згодом ситуація почала поступово налагоджуватись, однак багато питань все ще залишаються невирішеними.

В. А. Ліпкан вказує, що аналіз інформаційної безпеки України є надзвичайно важливим для формування загального розуміння про національну безпеку, оскільки інформаційна безпека є її невід'ємною частиною. Для стабільного розвитку суспільства важливо, щоб інформаційне середовище було безпечним, ефективно працювало та підтримувалось на законодавчому рівні [19, с. 194].

Інформаційне законодавство — це про те, як держава захищає свій інформаційний простір. Його основне завдання — зробити так, щоб країна почувалась у безпеці, коли мова йде про дані, новини, технології. Воно спрямоване на розвиток ІТ-сфери, кіберзахисту, недопущення монополій у медіа та на ринку інформаційних послуг. Також воно має запобігати шкідливим інформаційним впливам на людей і водночас гарантувати, що права авторів і творців контенту будуть захищені.

Формування цілісної системи нормативно-правового регулювання — одне з першочергових завдань у сфері інформаційної безпеки України. А протистояння загрозам у медіа-просторі, підтримка безперебійної роботи

інформаційної системи держави – це неповний перелік тих функцій, що стосуються забезпечення інформаційної безпеки України

Нормативно-правове регулювання інформаційної безпеки України – це інструмент правового регулювання з боку влади на суспільні інформаційні відносини, які здійснюється державою з метою їх організації, закріплення і належного функціонування [21, с. 118].

В Україні за реалізацію інформаційної політики відповідають не лише вищі органи влади, але й кілька спеціалізованих структур. Серед основних — Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів, а також такі установи, як: Національна рада з питань телебачення і радіомовлення та Міністерство цифрової трансформації. Всі вони відіграють свою роль у тому, щоб інформаційна сфера в країні розвивалась стабільно й відповідала сучасним викликам [7].

Ці органи не просто ухвалюють потрібні рішення, а й стежать за тим, щоб вони реально працювали — тобто, щоб закони не залишались лише «на папері». Крім того, саме вони визначають, куди має рухатися інформаційний простір: які напрями пріоритетні, що потрібно вдосконалити, а що — кардинально змінити.

Якщо між усіма учасниками цього процесу буде співпраця і чітке розуміння цілей, тоді можна говорити про ефективну і безпечну інформаційну політику. Бо без узгоджених дій навіть найкращі ініціативи можуть залишитись лише хорошими намірами.

Відповідно до постанови "Деякі питання оптимізації системи центральних органів виконавчої влади" (2019) [8], Міністерство цифрової трансформації стало головним органом у системі виконавчої влади, відповідальним за формування та реалізацію державної політики в різних сферах, а особливо у сфері інформаційного простору. Саме на нього покладено дуже багато обов'язків, бо зараз майже всі процеси в державі так чи інакше переходять у «цифровізацію».

Створення цього міністерства показує, що держава хоче більше

контролювати те, що відбувається в інформаційному просторі. Це важливо не тільки з точки зору безпеки людей, але й з точки зору захисту всієї країни.

Така велика відповідальність та кількість обов'язків засвідчує важливість Міністерства цифрової трансформації, оскільки зважаючи на те, як швидко розповсюджується інформація, її контроль стає практично питанням безпеки.

Міністерство цифрової трансформації виконує надзвичайно важливу роль та відповідає за багато процесів. Це і електронне врядування, і цифрова економіка, і розвиток ІТ-галузі, і навіть такі речі, як роботизація чи штучний інтелект. Також воно відповідає за те, щоб громадяни мали цифрові навички й знали, як користуватись сучасними інструментами, наприклад електронним документообігом або сервісами на кшталт «Дія» [38].

До основних нормативно-правових актів, які визначають загальні принципи державної інформаційної політики, можна віднести Закон України «Про доступ до публічної інформації». Цей закон регулює, як має публікуватися і поширюватися певна інформація в Інтернеті, визначає права користувачів на доступ до цієї інформації — як активний, так і пасивний. Це все дозволяє людям отримувати необхідні дані, а також знати, хто і яку інформацію може надавати [39]. Цей закон дає людям можливість отримувати важливу інформацію від держави, що робить її більш прозорою та відкритою. Завдяки йому, кожен має право дізнаватися, що відбувається в країні, і бути впевненим, що влада не приховує важливі дані. Це створює відчуття довіри і допомагає людям відчувати себе частиною процесу, що впливає на їхнє життя.

Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [41] визначає, як держава повинна захищати інтереси людей, суспільства і країни в кіберпросторі. Це важливий документ, який прописує, що саме має робити держава для захисту від кіберзагроз. Він також встановлює основні цілі та напрямки, якими повинна йти політика кібербезпеки в Україні, щоб забезпечити безпеку в Інтернеті і в цифровому середовищі в цілому. Це як підказка для того, щоб країна була захищена від кібернападів і зловмисників в онлайн-просторі.

Закон України «Про боротьбу з тероризмом», в якому встановлено чіткі обмеження щодо розповсюдження інформації. Зокрема, у статті 17 передбачено заборону на публікацію чи поширення через засоби масової інформації, а також іншими способами, матеріалів, які мають на меті пропаганду або виправдання терористичної діяльності. Крім того, закон не дозволяє поширювати висловлювання осіб, які чинять опір або закликають до протидії антитерористичним операціям. Такі норми покликані запобігти розповсюдженню інформації, що може загрожувати національній безпеці та правопорядку. Це важливо для захисту суспільства від небезпечного контенту, який може сприяти [35].

У цілому, ці закони показують, що держава намагається тримати руку на пульсі і в інтернеті, і в інформаційному просторі загалом. Це пояснюється тим, що в сучасних умовах цифрове середовище тісно пов'язане з реальними процесами, і висловлювання в онлайн-форматі можуть мати чималі соціальні чи політичні наслідки.

На законодавчому рівні питання реалізації державної інформаційної політики в умовах воєнного стану врегульовано відповідними нормативно-правовими актами, зокрема такими законодавчими документами, як: Указ Президента України від 24 лютого 2022 року №64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» [36], Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 березня 2022 року «Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану» [42].

Відповідно до останнього, Рада національної безпеки і оборони України вирішила постановити, що одним із ключових завдань у сфері національної безпеки є впровадження цілісної інформаційної політики. Для досягнення цієї мети було запроваджено механізм об'єднання основних загальнонаціональних телевізійних каналів на єдиній комунікаційній платформі. Контент цих каналів, зосереджений переважно на новинах та аналітичних програмах, транслюється в рамках безперервного інформаційного проєкту під назвою «Єдині новини #UАразом» [18]. Забезпечення єдиної інформаційної політики під час воєнного

стану — це дуже важливе питання для національної безпеки. Коли всі медіа працюють на одну мету, не суперечать одне одному, це дозволяє створити єдине інформаційне поле, яке, в свою чергу, допомагає згуртувати суспільство, в деякій мірі підтримати, зміцнити внутрішню єдність в країні, підтримувати моральний дух. У результаті було сформовано своєрідну єдину інформаційну систему, через яку держава може швидко доносити важливу офіційну інформацію до населення. Це дає змогу не тільки краще координувати подачу новин, але й захищати інформаційний простір від фейків та ворожої пропаганди. Такий формат допомагає створити спільне інформаційне середовище, що особливо важливо в умовах війни, коли потрібна чіткість, злагодженість і довіра до джерел інформації.

Також варто звернути увагу на наказ тодішнього Головнокомандувача Збройних Сил України від 03 березня 2022 року №73 «Про організацію взаємодії між Збройними Силами України, іншими складовими сил оборони та представниками засобів масової інформації на час дії правового режиму воєнного стану» [37]. Цей документ визначає, як саме повинна проходити взаємодія з акредитованими журналістами під час воєнного стану. У ньому прописано, яку інформацію не можна розголошувати, бо це може дати ворогу важливі відомості про дії Збройних Сил України та інших сил оборони. Також у документі зазначені правила для журналістів, які працюють у зонах бойових дій, щоб уникнути негативного впливу на виконання завдань і не поставити під загрозу безпеку.

В Алгоритмі роботи з акредитованими представниками засобів масової інформації під час дії правового режиму воєнного стану закріплено, що у період дії воєнного стану, заборонено поширювати інформацію, котра стосується: «найменування військових частин (підрозділів) та інших військових об'єктів у районах виконання бойових (спеціальних) завдань, географічні координати місць їх розташування; чисельність особового складу військових частин (підрозділів); кількість озброєння та бойової техніки, матеріально-технічних засобів, їх стан та місця зберігання; інформацію щодо операцій

(бойових дій), які проводяться або плануються; інформацію про військові частини (підрозділи), форми, методи, тактику їх дій та способи застосування за призначенням тощо» [32].

Ще одним важливим кроком на шляху формування організаційно-правових засад державної інформаційної політики в умовах війни став Закон України «Про медіа» від 13 грудня 2022 року № 2849-IX, який «...спрямований на забезпечення реалізації права на свободу вираження поглядів, права на отримання різнобічної, достовірної та оперативної інформації, на забезпечення плюралізму думок і вільного поширення інформації, на захист національних інтересів України та прав користувачів медіасервісів, регулювання діяльності у сфері медіа відповідно до принципів прозорості, справедливості та неупередженості...» [40].

Згідно з цим законодавчим актом, до грубих порушень інформаційного законодавства відносяться такі дії: поширення інформації, де збройний напад на Україну трактують як внутрішнє протистояння чи громадянський збройний конфлікт, якщо це супроводжується розпалюванням міжнаціональної чи соціальної ворожнечі, ненависті, а також закликами до насильницької зміни влади або посягання на територіальну цілісність України. Також до порушень відносять розповсюдження недостовірних матеріалів щодо дій країни-агресора, її посадових осіб або організацій, підконтрольних агресору, якщо така інформація провокує ворожнечу, ненависть або закликає до насильницької зміни конституційного ладу. Такі норми мають на меті забезпечити захист суспільства від деструктивної інформації, яка може загрожувати національній безпеці і стабільності [40].

2.2. Державна інформаційна політика України в умовах повномасштабного вторгнення

В умовах збройного конфлікту інформаційна політика держави набуває ключового значення як інструмент забезпечення стабільності та безпеки в інформаційному просторі. Це не просто сукупність рішень або нормативних

положень — це реальна практика, яка формується у відповідь на виклики, пов'язані з війною. Її реалізація відбувається через взаємодію органів влади, медіа та інститутів громадянського суспільства, з метою регулювання інформаційних процесів, протидії дезінформації та формування стійкого суспільного сприйняття подій.

Особливий акцент робиться на захисті національних інтересів у сфері оборони, з урахуванням фундаментальних прав людини, моральних принципів і демократичних цінностей. Впорядкована та узгоджена інформаційна політика дозволяє не лише підтримувати єдність громадян, а й забезпечувати інформаційну безпеку як на рівні окремої особи, так і на рівні суспільства та держави загалом [27, с. 42].

Наприкінці лютого 2022 р. почався новий етап російсько-української війни: повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну. Зазначене стало наслідком неефективності гібридної війни 2014-2021 років. Крім того, в українському суспільстві спостерігалось поширення проросійських наративів. Наявність колабораційних елементів та необхідність збереження довіри громадян до влади зумовили важливість ефективної державної інформаційної політики. Її метою була консолідація суспільства. Також вона мала спростувати російську пропаганду та забезпечити інформаційну безпеку.

Цифрова трансформація медіа відіграла значну роль у протидії російській агресії. Це сприяло стійкості інформаційного фронту. Водночас цифровізація медіа стала новим полем боротьби в інформаційній війні. Противник використовує дезінформацію та маніпуляції. Це спрямовано на дестабілізацію ситуації в країні.

З початком широкомасштабного військового вторгнення, платформа Telegram набула особливої значущості як оперативний канал інформування громадян. Через цей месенджер миттєво поширювалися повідомлення про повітряні тривоги, адреси пунктів незламності, а також інша критично важлива інформація, необхідна для життєдіяльності в умовах воєнного стану. Державні структури різного рівня — від центральних органів влади до місцевих

адміністрацій – разом із громадськими ініціативами активно залучали Telegram для налагодження швидкого та ефективного зв'язку з населенням. Це дозволило оперативно доносити важливу інформацію та координувати дії в кризових ситуаціях.

Особливо дієвим інструментом в інформаційному протистоянні стало використання відеоматеріалів. Регулярна публікація відеозаписів з лінії фронту надала Україні можливість не лише доносити до міжнародної спільноти об'єктивну картину бойових дій, але й активно формувати позитивний образ українських військових. Ці відеоролики сприяли піднесенню бойового духу українських захисників, водночас чинячи деморалізуючий вплив на сили противника. Крім того, візуальний контент відіграв важливу роль у згуртуванні українського суспільства навколо спільної мети – відстояти свою незалежність.

Окремі висловлювання та знакові події набули символічного значення, ставши втіленням українського опору. Наприклад, героїчна оборона острова Зміїний з його легендарною відповіддю російському військовому кораблю, а також успішне знищення флагманського корабля Чорноморського флоту РФ "Москва" миттєво перетворилися на символи незламності українського духу та ефективності дій Збройних Сил України.

Суттєвий внесок у зміцнення національної ідентичності та морального духу суспільства зробили приклади мужності цивільного населення, що активно висвітлювались у медіапросторі. Так, героїчні вчинки мешканців Бучі та Ірпеня, які витримали окупацію, а також стійкість жителів Харкова та інших міст, що протистояли щоденним обстрілам, стали символами незламності українського народу. Ці історії, що поширювались через різні інформаційні платформи, зокрема через соціальні мережі та месенджери (наприклад, Telegram), виконували важливу соціальну та комунікативну функцію: з одного боку, вони підтримували бойовий дух населення, з іншого — формували позитивний імідж України на міжнародній арені, демонструючи її здатність до спротиву. Таким чином, подібні наративи стали ключовими чинниками у консолідації суспільства та зміцненні віри в перемогу.

Всі ці дії стали невід’ємною частиною боротьби за незалежність країни. Без достовірної інформації, яку отримували світові спільноти, було б неможливо залучити необхідні ресурси, такі як фінансова підтримка, гуманітарна допомога та військове забезпечення. Тож саме через активну інформаційну діяльність вдалося сформувати широку міжнародну солідарність, яка сьогодні значною мірою сприяє наближенню перемоги України

Починаючи з перших днів повномасштабного вторгнення, Президент України Володимир Зеленський регулярно звертався до населення, щоб інформувати про поточну ситуацію в країні. Його відеозвернення, як правило, записувалися на фоні знайомих локацій у Києві, що слугувало своєрідним підтвердженням: глава держави залишається на місці й продовжує виконувати свої обов’язки, незважаючи на складні обставини. Такий крок мав на меті підтримати моральний стан людей, уникнути поширення паніки та показати, що держава функціонує.

Водночас у своїх промовах президент намагався додати оптимізму, іноді висловлюючи припущення про швидке завершення бойових дій. Саме в перші тижні війни з його слів з’явилася ідея, що активна фаза протистояння може завершитися вже до травня 2022 року. Подібні заяви частково сприяли формуванню в суспільстві сподівань на нетривалу війну. Це, з одного боку, допомагало зберігати спокій, але з іншого — згодом призвело до розчарування, коли стало зрозуміло, що конфлікт затягується [52, с. 46].

На самому початку повномасштабного вторгнення в інформаційному полі України активно поширювалися оптимістичні прогнози про те, що перемога буде швидкою, а Російська Федерація — ось-ось розвалиться під тиском санкцій та військових поразок. У ЗМІ, соцмережах і публічному дискурсі відчувалась віра в те, що все завершиться протягом кількох місяців.

Проте події на фронті швидко внесли свої корективи. Успіхи російських військ на окремих напрямках виявилися неочікуваними для багатьох і зруйнували початкові уявлення про швидку перемогу. Це призвело до хвилі розчарування в суспільстві. Люди почали ставити запитання: чому держава

виявилася не до кінця готовою до повномасштабної війни? Чому деякі міста опинилися під окупацією так швидко? Коли ж завершиться ця війна? І наскільки насправді сильна міжнародна підтримка України?

У відповідь на зростаючу напругу в суспільстві, влада змінила інформаційну стратегію. Основна увага була зосереджена на централізованому поширенні інформації — через офіційні канали, єдиний марафон новин і звернення керівництва держави. Такий підхід мав на меті зменшити рівень хаосу, зберегти довіру до інституцій і запобігти дестабілізації через панічні настрої.

У зв'язку з цим, щоб оперативно реагувати на виклики війни, Національна рада з питань телебачення і радіомовлення дозволила телерадіокомпаніям тимчасово не дотримуватись раніше затверджених програмних концепцій. Такий крок був продиктований потребою гнучко формувати інформаційний контент відповідно до воєнної ситуації.

Вже 25 лютого 2022 року Міністерство культури та інформаційної політики ініціювало створення безперервного національного телемарафону, що мав забезпечити стабільне та централізоване інформування населення. На початковому етапі до виробництва телемарафону долучилися провідні українські телеканали, зокрема «1+1», СТБ/ICTV, «Інтер» і «Рада». Вже наступного дня до них приєдналися ще кілька великих мовників, серед яких були «Україна», «Україна 24» і «Суспільне». Згодом до ініціативи доєдналися й інші українські телеканали, які транслювали марафон добровільно, без жодної фінансової винагороди [7].

Окрему роль відіграв запуск російськомовного інформаційного телемарафону «FreeДом», що стартував 18 березня 2022 року. Його метою було донесення правдивої інформації до аудиторії, яка споживає контент російською мовою, як в Україні, так і за її межами. Організацією цього проєкту займалися ключові українські медіагрупи, серед яких StarLightMedia, «Інтер», «1+1» і «Україна». Згодом координація мовлення перейшла під контроль Міністерства культури та інформаційної політики України, що дозволило забезпечити

узгодженість меседжів та підвищити ефективність протидії російській пропаганді [52, с. 47].

19 березня 2022 року Президент України затвердив указ «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про нейтралізацію загроз інформаційній безпеці держави»» [42], яким було введено в дію рішення Ради національної безпеки і оборони, що стосувалося нейтралізації загроз для інформаційної безпеки держави. У цьому документі визначалися конкретні заходи, спрямовані на підтримання стабільного інформаційного простору в умовах воєнного часу.

Зокрема, Адміністрацію Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації, Концерн радіомовлення, радіозв'язку та телебачення (РРТ), а також компанію «Зеонбуд» зобов'язали забезпечити постійне цифрове мовлення національних телеканалів по всій території країни. Це було критично важливим, щоб громадяни навіть у найскладніших регіонах мали доступ до достовірної та оперативної інформації.

Окрім цього, в документі передбачалося створення безперервної системи моніторингу ефірного мовлення. Таке рішення дозволило вчасно виявляти можливі спроби інформаційного впливу чи втручання. Також йшлося про залучення додаткових супутникових провайдерів, щоб забезпечити ще ширше охоплення територій, включаючи ті, де звичайний сигнал міг бути нестабільним або відсутнім через бойові дії.

19 березня 2022 року Президент України офіційно затвердив рішення Ради національної безпеки і оборони «Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану» [42]. У цьому указі наголошувалося, що в часи війни одним із ключових завдань є координація інформаційного простору для забезпечення злагодженості та достовірності повідомлень. Відповідно до цього, національні телеканали були зобов'язані об'єднати свої зусилля в межах цілодобового телемарафону під назвою "Єдині новини #UАразом", що мав стати головним джерелом інформації для населення.

Спроби таких телеканалів, як «5 канал», «Прямий» і «Еспресо», приєднатися до загальнонаціонального телемарафону не увінчалися успіхом. Через це їх трансляція в цифровому ефірі була припинена, що багато хто сприйняв як прояв політичної цензури. Це рішення одразу ж позначилося на глядацькій аудиторії цих каналів, значна частина якої була втрачена. Впродовж тривалого часу офіційні причини відключення залишалися неясними, що породжувало численні дискусії. Основні версії подій зводилися до двох: політичної та фінансової. Політична гіпотеза припускала, що це було наслідком напруженого протистояння між діючою владою і політичними опонентами, які були близькі до зазначених медіа. Водночас, фінансова версія полягала у прагненні телеканалів збільшити державне фінансування, адже кожна медіагрупа, яка брала участь у телемарафоні, отримувала компенсацію в розмірі приблизно одного мільйона доларів щомісяця з бюджету країни. Ці суми викликали додаткові запитання щодо прозорості фінансових потоків і можливого впливу влади на медіаресурси. Пізніше у ЗМІ почали з'являтися припущення, що держава може застосовувати контроль над медіа як інструмент політичного впливу, стримуючи при цьому критичні виступи та альтернативні думки у телеефірі. Такі події, на жаль, ставлять під сумнів свободу слова в умовах воєнного стану і демонструють складність балансу між інформаційною безпекою і правом на вільне висловлення.

Інформаційний телемарафон, який мав завдання щоденно інформувати населення про найважливіші події, зіштовхнувся з рядом серйозних викликів в організації. Наприклад, відсутність чіткого розкладу випусків та часті повтори одних і тих самих сюжетів швидко знижували інтерес глядачів і ставили під сумнів якість передачі. Згодом стало очевидним, що у програмі значну увагу приділяють виступам представників партії «Слуга народу», Офісу Президента та очільників військових адміністрацій, що призвело до відчуття однобокості в подачі інформації. Постійне запрошення одних і тих же експертів, які неодноразово давали прогнози, що не справджувалися — наприклад, щодо термінів закінчення бойових дій або дипломатичних переговорів — викликало

поступове падіння їхньої довіри серед глядачів. Найбільше можливостей для таких експертів відкривали канали «Рада» та «Ми — Україна», які дозволяли проводити тривалі дискусії, іноді понад дві години, часто на шкоду традиційним новинам, які у цей час просто не виходили в ефір. Така практика не тільки зменшувала інформативність телемарафону, а й посилювала відчуття інформаційного вакууму серед частини населення, якій були важливі короткі, зрозумілі та оперативні новини.

Цікавим стало й те, що разом із офіційними зверненнями через речників, державні структури дедалі частіше почали передавати інформацію через Telegram-канали, які були прямо чи опосередковано пов'язані з ними. Ці ресурси дуже швидко реагували на події — іноді навіть раніше, ніж офіційні ЗМІ. Складається враження, що саме Telegram поступово почав виконувати роль альтернативного офіційного джерела.

Наприклад, багато повідомлень про хід бойових дій чи внутрішньополітичні заяви спершу з'являлися саме там, а вже потім потрапляли до телеефіру. Особливо популярними стали такі канали, як «Инсайдер-UA», що зібрав близько мільйона підписників, «Лачен пише» — понад 1,4 мільйона, а також «Доброго вечора, ми з України» й «Инсайдер ЗСУ». Вони стали частиною щоденного інформаційного середовища для великої кількості людей [52, с. 50].

У грудні 2023 року відбулася досить показова подія — вперше в історії пресконференцій Президента України до участі було запрошено представників Telegram-каналів. Це стало свого роду сигналом змін у сприйнятті інформаційного ландшафту країни. За словами прессекретаря Володимира Зеленського, Сергія Нікіфорова, таке рішення ухвалили не випадково: дані соціологічних досліджень свідчили, що саме Telegram більшість українців вважали своїм основним джерелом новин.

Крім того, при визначенні, кого саме допустити до участі, організатори орієнтувалися на популярність каналів, їх охоплення, рівень довіри серед аудиторії та частоту цитувань у медіапросторі. Такий підхід продемонстрував,

що навіть у традиційних формах комунікації, як-от президентські пресконференції, цифрові медіа почали відігравати дедалі важливішу роль [47].

Коли почалося повномасштабне вторгнення, інформаційне поле в Україні дуже швидко змінилося. За словами тодішнього міністра культури та інформаційної політики Олександра Ткаченка, вже наприкінці березня 2022 року рейтинг марафону знизився до 13–15% [44].

У звіті, який Європейська комісія оприлюднила у 2024 році і який стосується процесу євроінтеграції країн-кандидатів, зокрема й України, пролунала критика в бік телемарафону «Єдині новини» та телеканалу «Рада». Уперше на офіційному рівні з боку ЄС з'явилися відкриті сумніви щодо неупередженості «Єдиних новин», що повністю фінансуються з державного бюджету. Комісія підкреслила, що протягом 2023 року уряд України активно підтримував цей проєкт, однак виникло питання — чи дійсно саме цей формат є оптимальним простором для відкритого обговорення важливих суспільних тем. У Брюсселі запропонували переглянути доцільність існування марафону в його теперішньому вигляді та звернули увагу на потребу створення більш відкритого, багатоголосого та незалежного медійного середовища, що є важливою умовою для просування до членства в ЄС.

Також у звіті акцентували на проблемах із функціонуванням телеканалу «Рада». Зокрема, Єврокомісія зауважила, що цей канал, покликаний інформувати про діяльність українського парламенту, майже не надає ефірного часу опозиційним політикам. Крім того, ще з 2022 року не відновлено пряму трансляцію засідань Верховної Ради, що, за логікою речей, мало би бути одним із ключових елементів прозорості в роботі законодавчої гілки влади [7]. Проте, попри всі мінуси, марафон «Єдині новини» досі залишається частиною українського телепростору. Хоча вже не єдиним джерелом — сьогодні аудиторія самостійно вирішує, які джерела їй ближчі, і шукає ту інформацію, яка відповідає її очікуванням.

Разом з цим, енергетична криза в Україні стала потужним поштовхом для змін у тому, як люди споживають інформацію. Через проблеми з

електропостачанням багато українців почали більше користуватися мобільними пристроями та соцмережами, адже традиційне телебачення та радіо не завжди були доступні. Через це зросла популярність інших джерел інформації — особливо у соцмережах і Telegram-каналах. Люди почали звертати увагу на альтернативні платформи, які реагували на події швидше й давали більше емоційного контексту. Такі джерела часто публікували думки військових, волонтерів, а іноді й очевидців подій. Все це впливало на довіру до традиційних медіа.

Проте, з однієї сторони це дало можливість людям отримувати інформацію швидше, з іншої — відсутність чітких законів і правил щодо блогерської діяльності створила потенційні загрози. Адже не всі інформаційні повідомлення були правдивими або перевіреними, що могло призводити до поширення фейків і паніки. В цьому контексті питання регулювання медіа-простору, балансу свободи слова і безпеки інформації стало особливо актуальним. У суспільстві почали з'являтися дискусії про те, як забезпечити контроль над контентом, не порушуючи при цьому основних прав громадян.

У травні 2022 року Київський міжнародний інститут соціології оприлюднив результати дослідження, згідно з якими 76,6% українців користувалися соціальними мережами для отримання інформації. Телебачення залишалося джерелом новин для 66,7% опитаних, а Інтернет (без урахування соцмереж) — для 61,2%. Радіо слухали 28,4%, а друковані ЗМІ обирали лише 15,7% респондентів. Щодо довіри, 60,5% вважали інформацію з телебачення надійною, а соцмережам довіряли трохи менше — майже 54% [52, с. 54]. Ці цифри свідчать, що хоча соціальні мережі не були найнадійнішим джерелом, вони давали змогу досить швидко дізнаватися про події. Водночас це підкреслює важливість критичного ставлення до інформації, отриманої через такі платформи, через можливість поширення неперевірених даних.

Із зростанням впливу цифрових комунікаційних платформ, зокрема соціальних мереж і месенджерів, спостерігається активізація поширення дезінформації та ворожих пропагандистських наративів, зокрема з боку

Російської Федерації. Частина лідерів громадської думки в онлайн-просторі — блогери та інфлюенсери — у гонитві за охопленням аудиторії часто нехтують принципами фактчекінгу, віддаючи перевагу контенту, що викликає емоційну реакцію та консолідує навколо себе прихильників певної ідеологічної позиції. У контексті воєнного протистояння це набуває особливої загрози, адже подібна інформаційна активність може сприяти делегітимізації українських державних інституцій, формуванню недовіри до офіційної позиції та посиленню внутрішньої поляризації. Відсутність дієвих механізмів регулювання та моніторингу медіаполя лише ускладнює протидію таким явищам, створюючи потенційні ризики для стабільності політичної системи та національної безпеки загалом.

Питання доцільності запровадження державного регулювання діяльності блогерів викликає чималі суперечки в українському суспільстві. На практиці спроби обмежити вплив окремих авторів через блокування їхніх акаунтів у YouTube чи Telegram виявилися малоефективними — нові канали з'являються майже миттєво, що значно ускладнює контроль з боку держави. Особливо проблематичною є ситуація з Telegram, де відсутність правового статусу каналів дозволяє поширювати будь-яку інформацію без юридичних наслідків. У таких умовах головним критерієм стає не достовірність, а оперативність публікації, і навіть відверта дезінформація часто отримує друге життя як інфопривід для наступного хайпу.

З огляду на це, вже у березні 2022 року Верховна Рада внесла зміни до Кримінального кодексу, додавши нові статті 435-1 та 436-2. Вони встановлюють кримінальну відповідальність за підтримку чи виправдання збройного вторгнення Росії, а також за героїзацію її військових. Крім того, закон передбачає покарання за приниження честі й гідності українських військовослужбовців і за виготовлення чи поширення відповідного контенту [49].

Як уже згадувалося раніше, в грудні 2022 року в Україні почав діяти Закон «Про медіа», який суттєво оновив правове поле у сфері масової

інформації. У ньому медіа визначаються як будь-які платформи, що регулярно поширюють інформаційний контент під контролем редакції. Наприклад, онлайн-медіа — це сайти, які систематично публікують матеріали у текстовому, аудіо чи відеоформаті, а аудіовізуальні медіа — сервіси, що забезпечують доступ до контенту через інтернет.

Окрему увагу в законі приділено темі інформаційної безпеки. Так, вводиться заборона на публікації, які виправдовують або заперечують злочинну природу комуністичного режиму (1917–1991) та нацизму, а також ті, що формують позитивний імідж осіб, які обіймали керівні посади в КПРС чи спецслужбах. Також не дозволяється поширення матеріалів, що ідеалізують радянську владу в Україні або виправдовують репресії проти борців за її незалежність у XX столітті. Окрім цього, законом чітко обмежується розповсюдження проросійської пропаганди, зокрема заперечення факту агресії РФ проти України, знецінення української мови та культури, чи заперечення існування української державності та народу як такого [52, с. 56].

Одним із слабких місць Закону України «Про медіа» є те, що він майже не приділяє уваги розвитку медіаграмотності серед населення. Попри те, що в документі згадується важливість вміння безпечно користуватись медіапростором, немає чіткого розуміння, що саме мається на увазі: які знання чи навички слід вважати необхідними, де їх можна здобути і хто за це має нести відповідальність.

У чинному законодавстві відповідальність за впровадження заходів із підвищення медіаграмотності покладена на Національну раду з питань телебачення і радіомовлення, яка має інтегрувати такі ініціативи до власної Стратегії, що оновлюється кожні три роки. Проте на рівні реалізації спостерігається дефіцит конкретних механізмів і практичних рішень. Формальні кроки — як-от випуск інформаційних матеріалів чи розробка загальних вимог до платформ із відеоконтентом — є радше фрагментарними та не формують системного підходу. Відсутність стандартизованих індикаторів для вимірювання рівня медіаграмотності громадян, а також критеріїв для

оцінки ефективності відповідних державних ініціатив, ускладнює об'єктивне оцінювання результативності політики в цій сфері [52, с. 55].

Останнім часом українське суспільство опинилося під справжнім інформаційним шквалом. Величезна кількість новин, часто сумнівного походження або відверто популістських, викликає у людей втому й апатію. Через це багато хто просто перемикається на розважальний контент, щоб відволіктись. В інформаційному шумі відчуття єдності, яке було таким сильним на початку війни, поступово слабшає. Це підтверджують і соціологи: за даними групи "Рейтинг", у 2023 році українці вже рідше говорили про згуртованість нації, ніж у 2022-му. І, на жаль, очікується, що така тенденція продовжиться і надалі [44].

За результатами опитування КМІС, проведеного в грудні 2024 року, помітно, що кількість українців, які вірять у поступове подолання суперечностей і формування згуртованої нації, зменшилася — з 69% у 2023-му до 53% у 2024-му. Натомість зросла частка тих, хто бачить посилення внутрішніх конфліктів — з 25% до 33%, а ще 14% не змогли визначитися з позицією [5]. Попри все, дослідники наголошують: навіть за умов війни та психологічного тиску, понад половина громадян вірить у єдність. І хоча негативні настрої зростають, оптимістів усе ще більше. Варто також зазначити, що нинішній рівень згуртованості значно вищий, ніж був до початку повномасштабного вторгнення у 2022 році [28].

Компанія InMind у співпраці з міжнародною організацією Internews Network, яка реалізує в Україні «Медійну програму» за підтримки USAID, провела дослідження, присвячене ставленню українців до ЗМІ у 2024 році. Виявилося, що лише 47% опитаних довіряють традиційним медіа — таким як ТБ, радіо, друковані видання та інтернет-ресурси. Це суттєве падіння порівняно з минулим роком, коли рівень довіри становив 55% [25]. Натомість найбільше українці покладаються на близьке оточення — 85% респондентів зазначили, що найнадійнішим джерелом інформації для них є родина або друзі. Серед основних причин втрати довіри до ЗМІ — поширення неточної інформації,

однобокість у подачі новин та недостатня аргументація чи відсутність перевірених фактів. Такі результати, на жаль, вказують на поглиблення кризи довіри до масмедіа в умовах воєнного й інформаційного тиску [25].

2.3. Шляхи протидії дезінформації в ЗМІ

Розвиток технологій у сфері масової комунікації ставить перед Україною та світовою спільнотою нові серйозні виклики. Одним із найскладніших і найважчих для контролю явищ сучасності є дезінформація. Інформаційний простір сьогодні перебуває під постійною загрозою через поширення неправдивої інформації та шахрайські практики. Протидія цим явищам ускладнюється тим, що технології поширення та маніпулювання інформацією постійно еволюціонують, що ускладнює завдання виявлення і блокування недостовірних повідомлень.

Згідно з Кембриджським словником, дезінформація — це свідомо неправдива інформація, створена для того, щоб збити людей з пантелику та ввести їх в оману [25]. У спільній заяві, оприлюдненій представниками ООН, ОБСЄ та інших міжнародних структур, наголошується, що головна мета дезінформації — це навмисне спотворення фактів або навмисне поширення неправдивих, провокаційних відомостей під виглядом правдивих, аби дезорієнтувати громадськість, політичних опонентів чи конкурентів. У своєму звіті від 13 квітня 2021 року Спеціальний доповідач ООН з питань заохочення і захисту свободи думки та її вільного вираження визначив дезінформацію як «неправдиву інформацію, цілеспрямовано розповсюджену з метою заподіяти значну соціальну шкоду». Крім того, згідно з Кодексом практики Європейського Союзу щодо боротьби з дезінформацією, таке поширення часто має на меті здобуття економічної вигоди для того, хто її розповсюджує [25].

Особливо гостро ця проблема постала у контексті війни в Україні, де інформаційна боротьба стала невід’ємною частиною загального протистояння. Військові дії супроводжуються масовим поширенням фейків, маніпулятивних наративів і пропаганди, які не лише дезорієнтують громадськість, а й

впливають на моральний стан населення. У таких умовах важливо, щоб українці мали навички критичного мислення і медіаграмотності, адже це допомагає відрізнити правду від маніпуляцій і не піддаватися психологічному тиску. На думку народного депутата Ярослава Юрчишина, свобода слова має ґрунтуватися на відповідальності. У ситуаціях, коли відсутні етичні обмеження, платформи — зокрема, телеграм-канали — можуть стати засобом поширення фейків і маніпулятивного контенту заради популярності [31].

Я. Юрчишин окреслює три напрямки боротьби з дезінформацією. Перший — посилення відповідальності за поширення неправдивих даних та удосконалення відповідного законодавства. Зокрема, йдеться про виявлення випадків штучного розгону новин через ботів і анонімні акаунти, які активно використовують російські й китайські пропагандисти.

Другий підхід — інтеграція України до європейського простору регулювання цифрових платформ. Це, на думку депутата, змусить навіть такі ресурси, як Telegram, працювати за чіткими правилами й проходити верифікацію.

І третій, найважливіший, але найскладніший напрям — підвищення рівня критичного мислення серед громадян та навчання навичкам перевірки інформації. Без цього жодне регулювання не буде достатньо ефективним [25].

Крім того, в умовах інформаційної війни значно зростає роль незалежних та довірених джерел інформації, які здатні надавати оперативну і перевірену інформацію. Саме через це сьогодні надзвичайно актуальною є розробка та впровадження освітніх проєктів, спрямованих на підвищення медіаграмотності серед різних верств населення.

Платформа «Дія. Освіта» пропонує сім навчальних матеріалів, серед яких п'ять представлені у вигляді освітніх серіалів, а два — у форматі інформаційних гайдів. Перший із серіалів, що має назву «Як захиститися від фейків і дезінформації», містить десять епізодів. У них розглядаються різні аспекти — від теорій змови та пропаганди до методів перевірки достовірності

фото і відеоматеріалів, а також особливості роботи з популярними соціальними мережами, зокрема TikTok, Instagram, Facebook, Telegram і YouTube [33, с. 77].

Щоб краще зрозуміти структуру курсу, можна коротко охарактеризувати кожну серію. Перша розповідає про теорії змови, їхні ознаки та способи протидії їм. У другій серії аналізується феномен пропаганди, яка спотворює свідомість і впливає на прийняття помилкових рішень. Третя серія присвячена фільтрації джерел інформації в умовах війни. Четверта дає визначення дезінформації та пропонує шляхи її стримування. П'ятий епізод знайомить з інструментами перевірки першоджерел і правдивості фото- та відеоматеріалів. Шоста серія розглядає правила користування соцмережами і захист персональних даних в інтернеті. У сьомій серії йдеться про розпізнавання фейкових новин у TikTok та Instagram. Восьма звертає увагу на дезінформацію у Facebook і те, як російська пропаганда використовує цю платформу. Дев'ята серія аналізує вплив Telegram на інформаційну безпеку. Нарешті, десята серія розглядає фейки на YouTube і пояснює основні причини блокування відео та каналів.

Цей серіал — лише один із п'яти освітніх курсів на платформі. Другий серіал, «Медіаграмотність у часи пандемії», складається з шести серій, у яких розглядаються питання маніпуляцій, фейків і теорій змови. Перший епізод пояснює суть фейків і основні методи медіаманіпуляцій. Другий зосереджується на впливі візуального контенту і проблемах розпізнавання справжніх фото серед підробок. Третій учить критично оцінювати інформацію, що надходить від блогерів. Четвертий попереджає про небезпеку довіри до псевдоекспертів. П'ятий розповідає про походження теорій змови і як не потрапити під їхній вплив. Шоста серія підкреслює роль емоцій як ключового чинника поширення фейкових новин.

Третій курс, «Very Verified», містить десять епізодів і покликаний допомогти розпізнавати фейки та маніпуляції. Четвертий курс — «Як стати YouTube-блогером» — орієнтований на навчання створенню та просуванню

власних каналів. П'ятий серіал — «Цифрова грамотність держслужбовців на базі Google» — допомагає ефективніше користуватися сервісами Google.

Окрім серіалів, платформа пропонує два гайди: один — стосується цифровізації шкіл за допомогою системи «Eduy LMS», інший — методів перевірки автентичності зображень. В цілому, «Дія. Освіта» формує потужну освітню базу, що дає змогу краще орієнтуватися в інформаційному просторі й уникати небезпечних інформаційних пасток.

Варто звернути увагу на онлайн-платформу «Prometheus», яка активно підтримує професійний розвиток в Україні. Вона пропонує три курси, присвячені медіаграмотності: «Медіаграмотність для освітян», «Медіаграмотність: як уникнути маніпуляцій» та «Медіаграмотність: практичні навички». Перший курс орієнтований на педагогів і допомагає зрозуміти, як критично аналізувати інформацію та навчати цьому учнів. Другий курс детально розглядає основні прийоми маніпуляцій у медіа і дає рекомендації, як їх розпізнавати і не піддаватися впливу. Третій курс акцентує увагу на практичних аспектах медіаграмотності — тут учасники отримують конкретні інструменти для перевірки фактів, оцінки джерел і безпечного споживання інформації. Завдяки цим навчальним програмам користувачі здобувають не тільки теоретичні знання, а й відпрацьовують навички, необхідні для свідомої та безпечної орієнтації у сучасному інформаційному просторі [55].

Окрім платформ, які пропонують курси з медіаграмотності, варто згадати про проєкт «Фільтр». Проєкт «Фільтр» — це ініціатива національного масштабу, яку реалізує Міністерство культури та інформаційної політики України. Запустили його у 2021 році з метою об'єднати зусилля державних органів, громадських організацій, міжнародних партнерів і медіаспільноти, щоб підвищити медіаграмотність серед українців. Ідея в тому, щоб допомогти людям краще розуміти інформацію, розпізнавати фейки і не потрапляти під вплив маніпуляцій у сучасному інформаційному просторі [29]. Онлайн-платформа національного проєкту «Фільтр» пропонує широкий спектр навчальних матеріалів, спрямованих на підвищення медіаграмотності серед

населення. Зокрема, на сайті доступний курс «Медіаграмотність для громадян», який містить базові відомості про роботу медіа, основні види маніпуляцій та пропаганди, а також навчає критично оцінювати отриману інформацію й розпізнавати фейки. Крім того, користувачі можуть ознайомитися з книгою «Довіряй, але перевіряй. Медіаграмотність в українському суспільстві», що детально розкриває проблематику вітчизняної інформаційної культури, а також зі збірником «Про життя України», який сприяє глибшому розумінню національної історії та культури. Для практичного застосування пропонується «10 порад для захисту від інформаційних маніпуляцій», розроблених спеціально для громадських активістів, журналістів і працівників державних установ. Окрім цього, платформа містить подкасти «Життя в серванті», які аналізують вплив радянського минулого на сучасне суспільство, а також відеоматеріали з рекомендаціями щодо спілкування з іноземцями про війну в Україні та формування корисних інформаційних звичок. Всі ці ресурси є важливим інструментом для розвитку критичного мислення та посилення медіаграмотності, що особливо необхідно в умовах сьогоденної інформаційної війни [29].

В Україні спостерігається активне збагачення освітніх ресурсів з медіаграмотності, які орієнтовані на розвиток медіакомпетентності з наймолодшого віку. Варто підкреслити, що цей перелік не є остаточним і може бути доповнений новими матеріалами та дослідженнями. Окрім того, важливо регулярно проводити глибокий аналіз ефективності цих ресурсів, щоб зрозуміти їхній вплив на суспільну свідомість і формування навичок критичного мислення. Особливо актуальним це стає в умовах сучасних викликів, коли інформаційний простір насичений фейками та маніпуляціями, а здатність відокремлювати правду від вигадки є ключовою для безпеки кожного громадянина. Тому розвиток медіаграмотності — це не просто тренд, а необхідність для побудови свідомого та захищеного суспільства [33, с. 80].

На нашу думку, варто окреслити кілька базових рекомендацій, які допомагають уникнути інформаційних маніпуляцій.

По-перше, важливо зупинитися і проаналізувати власну емоційну реакцію на певне повідомлення. Якщо новина викликає сильні емоції — наприклад, обурення, страх чи надмірну тривогу — доцільно зробити паузу, аби знизити емоційне напруження і повернутися до раціонального осмислення інформації.

По-друге, після зниження емоційного впливу слід проаналізувати потенційні мотиви автора або джерела інформації: кому може бути вигідне її поширення, з якою метою це робиться, та які наслідки може мати довіра до такої інформації. Такий підхід дозволяє уникнути необґрунтованих дій і зберегти інформаційний баланс.

Третім кроком є аналіз очікуваної від читача реакції: що саме спонукає зробити повідомлення — перейти за посиланням, поділитися з іншими, підтримати або засудити когось? Варто зважити, чи є це рішення вираженням і чи не становить воно загрози для інших або ж несе довготривалі негативні наслідки.

Далі необхідно перевірити достовірність отриманої інформації. Для цього доцільно звертатися до перевірених джерел або платформ, які спеціалізуються на фактчекінгу. У разі відсутності підтвердження або наявності спростувань варто утриматися від поширення такої інформації.

Нарешті, особливу увагу слід приділяти анонімним джерелам. Якщо повідомлення надходить без чітко вказаного автора або публікується в каналах, що раніше вже помічалися у поширенні недостовірної інформації, довіра до нього має бути вкрай обмеженою.

Таким чином, систематичне дотримання наведених рекомендацій дозволяє більш критично оцінювати інформацію та знижує ризик потрапляння під вплив маніпуляцій, що особливо важливо в умовах інформаційної війни та зростання ролі цифрових медіа у формуванні громадської думки.

Висновки до другого розділу. Насамперед, варто визнати, що в умовах воєнного стану інформаційна сфера набуває особливого значення — не просто як засіб комунікації, а як реальний інструмент захисту національної безпеки. Особливо це помітно в контексті російсько-української війни, коли будь-яка

дезінформація або пропагандистський вплив може спричинити дестабілізацію в суспільстві.

У відповідь на нові виклики, держава сформувала комплексну правову базу, що охоплює як класичні механізми регулювання медіа, так і сучасні ініціативи, на кшталт оновленого Закону «Про медіа». Окрім того, в координації між ключовими державними органами — Президентом України, Верховною Радою України, Кабміном та профільними міністерствами — закладено основи стабільного управління інформаційним простором. Це особливо важливо в умовах постійних інформаційних атак з боку РФ.

Російська військова агресія проти України значно вплинула на трансформацію інформаційного простору країни, зробивши питання інформаційної безпеки одним із пріоритетних напрямів державної політики. У відповідь на нові виклики було вжито низку заходів: посилено законодавчу базу, зокрема ухвалено Закон України «Про медіа», створено механізми регулювання та контролю за поширенням дезінформації, а також запроваджено загальнонаціональний телемарафон «Єдині новини», який став важливим інструментом об'єднання громадян навколо перевіреної інформації та протистояння інформаційним атакам ворога.

Ефективна протидія дезінформації, як показує досвід війни, потребує не лише зусиль держави, а й активної участі медіа, експертного середовища та самих громадян. Важливим елементом у цьому процесі є підвищення рівня медіаграмотності населення. Онлайн-курси на освітніх платформах «Дія.Освіта», «Prometheus», проєкт «Фільтр» та інші інформаційно-просвітницькі ініціативи забезпечують доступ до практичних знань щодо виявлення фейків, розпізнавання маніпуляцій і розвитку критичного мислення.

Отже, можна сказати, що в умовах війни, де інформація має не менш важливе значення, ніж зброя, Україна змогла досить оперативно пристосуватися та виробити дієві механізми захисту від інформаційних атак. Важливо й надалі вдосконалювати державну інформаційну політику, розвивати партнерства з іншими країнами та підтримувати освітні ініціативи, які допомагають людям краще орієнтуватися в медіапросторі. Саме ці дії забезпечать стабільність і витривалість нашого інформаційного середовища.

ВИСНОВКИ

Перехід України до нового рівня економічного розвитку, становлення громадянського суспільства, утвердження принципів верховенства права та політичного плюралізму породив суттєвий суспільний запит на якісну інформацію. Саме ця зростаюча потреба визначає фундаментальну роль засобів масової інформації як невід'ємного елемента суспільного життя.

У сучасному політичному процесі засоби масової інформації виступають не лише каналами передачі даних, а насамперед — активними суб'єктами формування політичної реальності. Їхня роль давно вийшла за межі суто комунікативної функції. Сьогодні ЗМІ стають інструментом легітимації влади, каналом мобілізації громадськості, механізмом політичної соціалізації та — у не меншій мірі — полем боротьби за інтерпретацію фактів і сенсів.

У процесі дослідження було встановлено, що сутність ЗМІ полягає у їхній здатності виконувати низку ключових функцій, які включають в себе інформування населення, просвітницьку діяльність, сприяння соціалізації, мобілізацію суспільних ресурсів, формування громадської думки, згуртування суспільства, впровадження інновацій, забезпечення комунікації між різними групами, а також функцію критики та забезпечення публічного діалогу. У мирний час баланс між цими функціями є ознакою сталого розвитку демократичного суспільства. Проте в умовах воєнного стану структура та пріоритетність цих функцій істотно змінюються.

ЗМІ в період війни, з одного боку, залишаються важливим джерелом інформації для населення, а з іншого — набувають специфічного стратегічного значення. Їхня діяльність підпорядковується логіці інформаційної безпеки та національних інтересів. Зростає роль мобілізаційної функції, яка спрямована на консолідацію суспільства, підтримку морального духу, протидію ворожій пропаганді та укріплення довіри до державних інституцій. Водночас значною мірою обмежується критична та контрольна функція медіа, що може призводити до ризиків однобічного висвітлення подій або цензури.

Особливості функціонування ЗМІ у воєнний період включають централізацію інформаційних потоків, тісну координацію з державними структурами, зменшення плюралізму на національному рівні та посилення регулятивних механізмів. У таких умовах медіа стають не просто посередниками між подіями і споживачем, а активними учасниками інформаційного фронту.

В умовах воєнного стану інформаційна політика в Україні зазнала відчутних змін. З початком повномасштабної агресії з боку Російської Федерації держава була змушена оперативно реагувати на нові виклики — і в першу чергу це стосувалося контролю над інформаційним простором. Одним із найяскравіших прикладів реалізації цієї політики став запуск загальнонаціонального телемарафону «Єдині новини #UАразом». Ідея об'єднати головні телеканали країни в одне інформаційне джерело виявилася ефективною на старті повномасштабної війни — це дозволило зменшити паніку, синхронізувати дії влади й медіа, а також поширювати перевірену інформацію.

Однак зі зміною інформаційних запитів з боку громадян і поглибленням політичного дискурсу в Україні почали проявлятися нові виклики в медіасфері. Зокрема, поступове зниження рівня довіри до телемарафону спричинене браком відкритої дискусії, зростанням кількості упереджених коментарів та явною монополізацією ефіру структурами, лояльними до влади. У відповідь на це частина аудиторії почала активно шукати альтернативні джерела інформації, зокрема в месенджерах на кшталт Telegram, які забезпечують більшу варіативність контенту, але водночас залишаються поза сферою ефективного державного або громадського контролю.

Як наслідок, виникла серйозна загроза зростання обсягів дезінформації, поширення фейкових новин та маніпулятивного контенту, що особливо небезпечно в умовах воєнного часу. У межах дослідження було встановлено, що в контексті збройної агресії Російської Федерації проти України питання медіаграмотності набуває стратегічного значення.

У зв'язку з цим особливої ваги набуває розвиток критичного мислення у громадян, а також їх здатності розпізнавати маніпуляції, фейки й упереджені наративи. Позитивним є те, що в Україні вже функціонує розгалужена мережа освітніх ініціатив, зокрема онлайн-курси на платформах «Дія.Освіта», «Prometheus», проєкт «Фільтр» та інші. Проте досвід останніх років показує, що освітніх зусиль недостатньо для ефективної протидії дезінформації. Потрібен комплексний і міждисциплінарний підхід, що включає також оновлення законодавства у сфері інформаційної безпеки, підвищення прозорості онлайн-платформ, боротьбу з анонімними джерелами маніпулятивного контенту, а також розвиток інструментів цифрової верифікації інформації. Лише поєднання просвітницьких, правових і технологічних рішень дасть змогу сформувати стійке до інформаційних загроз суспільство, здатне критично сприймати контент, захищати демократичні цінності та ефективно реагувати на виклики гібридної війни.

Інформаційна політика має бути не лише засобом оборони, а й інструментом консолідації суспільства, підтримки бойового духу, формування довіри до держави та міжнародної репутації України. У майбутньому, після завершення воєнного стану, ключовим завданням стане повернення до повноцінного функціонування демократичних інститутів у сфері інформації, відновлення повної свободи слова та розвитку незалежних медіа. Таким чином, правові основи інформаційної діяльності в умовах війни повинні залишатися гнучкими, але принциповими — спрямованими на захист держави та громадян без необґрунтованого обмеження їхніх прав.

На нашу думку, у найближчій перспективі державна інформаційна політика має розвиватися в кількох ключових напрямках: удосконалення законодавства, зміцнення кіберзахисту, оновлення формату телемарафону відповідно до потреб аудиторії, просування стратегічних комунікацій і, звісно ж, активне навчання громадян розумному споживанню інформації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бакка Т., Марголіна Л., Мелешенко Т. Людина і світ : підруч. для 11 кл. загальноосвіт. навч. закл. Київ : Освіта, 2012. С. 126–129.
2. Бліхар М. Мельник Ю. Правові засади інформаційної протидії в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. ДВНЗ «УжНУ», Ужгород, 2023. №5. С. 306-310 URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/64891> (дата звернення: 21.04.2025).
3. Відкрита лекція від Олени Голуб на тему «Саморегуляція медіа та списки якісних медіа як інструменти боротьби з пропагандою». *Новини Житомирської політехніки*. URL: <https://news.ztu.edu.ua/2024/04/vidkryta-lektsiya-vid-oleny-golub-na-temu-samoregulyatsiya-media-ta-spysky-yakisnyh-media-yak-instrumenty-borotby-z-propagandoyu/> (дата звернення: 29.04.2025).
4. Возник М., Улянченко Ю. Роль засобів масової інформації в умовах воєнного стану щодо протидії Російській Федерації. *Київський часопис права*. 2023, №2. С. 15-20. URL: <https://kyivchasprava.kneu.in.ua/index.php/kyivchasprava/article/view/311> (дата звернення: 29.04.2025).
5. Грушецький А. Прес-релізи та звіти - Як українці бачать майбутнє України і чи йдуть українці до єднання. Домашня сторінка КМІС. URL: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1463&page=1> (дата звернення: 18.05.2025).
6. Дезінформація: що це?. Берестинська міська рада. URL: <https://krasnograd-rada.gov.ua/2024/05/30/dezinformatsiya-shcho-tse/> (дата звернення: 12.05.2025).
7. Державна інформаційна політика України. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Державна_інформаційна_політика_України (дата звернення: 17.04.25).

8. Деякі питання оптимізації системи центральних органів виконавчої влади : Постанова Кабінету Міністрів України від 02.09.2019 № 829 : станом на 20 лют. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/829-2019-п#Text> (дата звернення: 28.05.2025).

9. Дубов Д. В. Державна інформаційна політика України в умовах гібридного миру та війни. *Стратегічні пріоритети*. 2016. № 3. С. 86-93. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=sra_2016_3_12 (дата звернення: 22.03.2025).

10. Залюбовський О. Г. Інформаційна безпека людини в Україні в умовах військового стану : кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» : спец. 281 «Публічне управління та адміністрування»; ЧНУ ім. Петра Могили. Миколаїв, 2022. 90 с. URL: <https://krs.chmnu.edu.ua/jspui/handle/123456789/2828> (дата звернення: 22.03.2025).

11. Інститут масової інформації. Інститут масової інформації. URL: <https://imi.org.ua> (дата звернення: 29.05.2025).

12. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/PM_37_45.pdf (дата звернення: 04.05.2025).

13. Каплій О. Класифікація засобів масової інформації: конституційно-правові питання. *Актуальні проблеми політики*. 2013. С. 35–43. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/3158> (дата звернення: 04.05.2025).

14. Кирилюк Ф., Конверський А., Білик В. Політологія: Навчально-методичний комплекс. Київ : Київський національний університет ім. Т. Шевченка, 2004. 697 с. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-55.html> (дата звернення: 10.05.2025).

15. Ковалевський В. Сучасний стан і тенденції розвитку медіа-сфери України. *Політичний менеджмент*. 2009. №5. С. 109-119.

URL: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/handle/123456789/71083> (дата звернення: 28.12.2024)

16. Коцур В., Коцур Л., Грига О. Основні напрямки реалізації державної інформаційної політики України в умовах воєнного стану: виклики та завдання. *Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення*, (6), 2023, С. 90–103.

URL: <https://pa.journal.in.ua/index.php/pa/article/view/108> (дата звернення: 04.04.2025).

17. Кузьо Т. Війна Путіна проти України. Революція, націоналізм і криміналітет. Наук. ред.: В. Ліхачов, І. Винокуров; Пер. з англ. А. Павлишина. Національний університет "Києво-Могилянська академія"; Центр європейських гуманітарних досліджень; Центр досліджень історії та культури східноєвропейського єврейства. Київ.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2018. 560 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0014495> (дата звернення: 04.04.2025).

18. Лисенко Я. О. Роль ЗМІ у забезпеченні державної політики у сфері прав людини. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2025. Т. 5, вип. 86. С. 441-446. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/321706> (дата звернення: 08.05.2025).

19. Ліпкан В. Національна безпека України: Навч. посіб. 2-ге вид. Київ, 2009. 280 с.

20. Ліпкан В. Систематизація інформаційного законодавства України. Київ : Юрінком Інтер, 2010. 312 с. URL: <https://goal-int.org/sistematizaciya-informacijnogo-zakonodavstva-ukraini/> (дата звернення: 09.05.2025).

21. Максименко Ю. Теоретико-правові засади забезпечення інформаційної безпеки України: Дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2007. 340 с.

22. Масенко Л. Відсутність державної мовної політики як чинник політичної кризи в Україні. *Сучасність*. 2010. № 11. С. 36–41. URL: <https://litmisto.org.ua/?p=19188> (дата звернення: 09.05.2025).

23. Масенко Л. Мовна політика України. Вид. 2-ге, доповн. - Київ : Соняшник, 2004. 119 с.

24. Матвієнків С. Мас-медіа і демократизації сучасного суспільства. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія : Політологія. Соціологія. Філософія. С. 216-223.

25. Медіа довіряють менше ніж половина українців – опитування. ZMINA. URL: <https://zmina.info/news/media-doviryayut-menshe-nizh-polovyna-ukrayincziv-opytuvannya/> (дата звернення: 01.12.2024).

26. Миронюк О. Дезінформація: як розпізнати та боротися. Юридичний факультет ЧНУ ім. Юрія Федьковича. URL: <https://law.chnu.edu.ua/dezinformatsiia-yak-rozpiznaty-ta-borotysia/> (дата звернення: 01.02. .2025).

27. Мирошниченко А. Інформаційна політика в умовах воєнного стану. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: Публічне управління та адміністрування. 2023. Т. 34 (73), № 4, С. 41-45. URL: <https://reposit.nupr.edu.ua/handle/PoltNTU/14966> (дата звернення: 01.12.2024).

28. Михайшов Д. Опитування КМІС щодо згуртованості нації: що про це думають українці. Суспільне новини. Веб-сайт. URL: <https://suspilne.media/914131-opituvanna-kmis-sodo-zgurtovanosti-nacii-so-pro-ce-dumaut-ukrainci/> (дата звернення: 10.05.2025).

29. Міністерство культури та інформаційної політики. Центр «Фільтр» – національний проєкт з медіаграмотності. URL: <https://filter.mkip.gov.ua/pro-pas/> (дата звернення: 28.05.2025).

30. Мостова Н. Інформація як поле бою: чому треба підтримувати ЗМІ під час війни. *Галицький Кореспондент*. URL: <https://gk-press.if.ua/informatsiya-yak-pole-boyu-chomu-treba-pidtrymuvaty-zmi-pid-chas-vijny/> (дата звернення: 28.04.2025).

31. Нардеп Юрчишин назвав три способи боротьби з дезінформацією в соцмережах. ZMINA. URL: <https://zmina.info/news/nardep-yurchyshyn-nazvav-try-sposoby-borotby-z-dezinformacziyeyu-v-soczmerezhah/> (дата звернення: 01.12.2024).

32. Особливості збору та поширення інформації під час війни. БФ «Право на захист». Веб-сайт. URL: <https://r2p.org.ua/page/osoblyvosti-zboru-ta-poshyrennya-informacziyi-pid-chas-vijny> (дата звернення: 28.05.2025).

33. Павленко О.Є. Механізми протидії ворожим фейкам в українському інтернет-просторі (на прикладі «Дитектор медіа»). URL: https://etnuir.tnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/415/%d0%9f%d0%b0%d0%b2%d0%bb%d0%b5%d0%bd%d0%ba%d0%be%20%d0%9e.%d0%84._1.%d0%9c%d0%b0%d0%b3%d1%96%d1%81%d1%82%d0%b5%d1%80%d1%81%d1%8c%d0%ba%d0%b0%20%d1%80%d0%be%d0%b1%d0%be%d1%82%d0%b0_2024.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 10.05.2025).

34. Поняття та сутність ЗМІ. URL: <https://translations.com.ua/zmi.html> (дата звернення: 04.13.2025).

35. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03.2003 № 638-IV : станом на 28 квіт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text> (дата звернення: 04.12.2024).

36. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 : станом на 7 листоп. 2024 р.

37. Про внесення змін до наказу Головнокомандувача Збройних Сил України від 03.03.2022 N 73. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS37500> (дата звернення: 29.03.2025).

38. Про внесення змін до Положення про Міністерство цифрової трансформації України : Постанова Каб. Міністрів України від 29.04.2022 № 501. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/501-2022-п#Text> (дата звернення: 29.03.2025).

39. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI : станом на 8 жовт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> (дата звернення: 04.12.2024).

40. Про медіа : Закон України від 13.12.2022 № 2849-IX : станом на 1 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text> (дата звернення: 18.05.2025).

41. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 05.10.2017 № 2163-VIII : станом на 28 черв. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text> (дата звернення: 04.12.2024).

42. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 березня 2022 року "Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану" : Указ Президента України від 19.03.2022 № 152/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/152/2022#Text> (дата звернення: 04.12.2024).

43. Редзюк В., Редзюк Н. Формування державної інформаційної політики в умовах гібридної війни. *Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення*. №10, 2024. С. 93–101. URL: <https://pa.journal.in.ua/index.php/pa/article/view/183/181> (дата звернення: 29.03.2025).

44. Рейтинг телемарафону на рівні 13-15%, бо українці стали менше дивитися ТБ - Ткаченко. Укрінформ - актуальні новини України та світу. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3685856-rejting-telemarafonu-na-rivni-1315-bo-ukrainci-stali-mense-divitisa-tb-tkacenko.html> (дата звернення: 29.11.2024).

45. Репозитарій НУ "ОЮА": Головна. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/702373cf-f224-4ee6-a7c4-b3cfb2209600/content> (дата звернення: 28.05.2025).

46. Романенко А. Вплив на інформаційний простір України змі та неурядових організацій. *Файловий архів студентів*. URL : <https://studfile.net/preview/7844192/> (дата звернення : 28.04.2025).

47. Свобода Р., Високолян О. «Не дав візії майбутнього», «проявив роздратування»: реакції на пресконференцію Зеленського. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/reaktsiyi-na-preskonferentsiyu-zelenskoho/32740635.html> (дата звернення: 02.12.2024).

48. Скільки інформації людина сприймає на слух?. URL: <https://bahatorichnui.home.cx.ua/dosvid/skilki-vidsotkiv-informacii-lyudina-spriymaie-na-slukh.html> (дата звернення: 09.05.2025).

49. Стаття 436-2. Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників - Кримінальний кодекс України | Protocol. Безкоштовний сервіс для вирішення Юридичних питань №1 в Україні!. URL: https://protocol.ua/ua/kriminalniy_kodeks_ukraini_stattya_436_2/ (дата звернення: 28.05.2025).

50. Характеристика окремих видів ЗМІ. Pidru4niki. URL: https://pidru4niki.com/1965032337010/politologiya/harakteristika_okremih_vidiv_z_mi (дата звернення: 28.05.2025).

51. Цельєв О. Діяльність ЗМІ під час воєнного стану – Право в умовах війни. URL: <https://law-in-war.org/diyalnist-zmi-pid-chas-voyennogo-stanu/> (дата звернення: 22.03.2025).

52. Цигвінцев І. Політична культура в епоху цифровізації: нові дослідницькі інструменти. *Політичні дослідження*. 2024. вип. 2. С. 137–156. URL: <https://doi.org/10.53317/2786-4774-2024-2> (дата звернення: 02.12.2024).

53. Шиманова-Стефанишин О. В. Політична комунікація в умовах воєнного стану в Україні: політологічний аналіз основних меседжів. *Регіональні студії*. 2022. № 30. С. 112-117. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILEA=&2_S21STR=regst_2022_30_21

54. MEDIA AND ITS IMPACT ON INDIAN POLITICS. *International Journal of Emerging Technologies and Innovative Research* (www.jetir.org | UGC and issn Approved), ISSN:2349-5162, Vol.6, Issue 5, page no. pp66-69, May-2019, Available at : <https://www.jetir.org/view?paper=JETIR1905012> (date of access: 28.05.2025).

55. Prometheus – найбільша платформа онлайн-освіти в Україні. URL: <https://prometheus.org.ua/> (дата звернення: 28.05.2025).

56. Sanyaolu P., Sanyaolu C., Oni O. The Importance of Media in Politics. URL: https://www.researchgate.net/publication/319629909_THE_IMPORTANCE_OF_MEDIA_IN_POLITICS (дата звернення: 28.05.2025).

АНОТАЦІЯ

Зубчик Наталія Юріївна. Специфіка діяльності ЗМІ в Україні в умовах воєнного стану. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Робота на здобуття освітнього ступеня «Бакалавр». Спеціальність: 052 «Політологія». Освітньо-професійна програма: «Політологія та державне управління». – Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк, 2025.

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету і завдання дослідження, сформульовано методологічну основу дослідження, здійснено аналіз джерельної бази дослідження та визначено його практичне значення. Загальний обсяг роботи – 57 сторінок.

Метою бакалаврської роботи є комплексний аналіз діяльності ЗМІ в Україні в умовах воєнного стану, а також визначення їхньої ефективності у протидії інформаційним загрозам.

Об'єктом дослідження є політичні аспекти функціонування ЗМІ в Україні.

Предметом дослідження є діяльність ЗМІ в Україні в умовах воєнного стану.

У Розділі 1 «Теоретико-методологічні засади дослідження ЗМІ» розкрито сутність засобів масової інформації, здійснено їхню класифікацію, а також визначено ключові функції, які виконують ЗМІ в умовах сучасних викликів. Особливу увагу приділено ролі медіа в умовах воєнного стану, зокрема їхньому впливу на формування громадської думки та забезпечення інформаційної стійкості суспільства. Також було здійснено аналіз стану наукового вивчення проблеми функціонування ЗМІ в умовах воєнного стану.

У Розділі 2 «Особливості функціонування ЗМІ в умовах воєнного стану» проаналізовано чинну законодавчу базу, що регулює функціонування інформаційної сфери в умовах війни. Розглянуто ключові правові акти та механізми, які забезпечують стабільність і контроль у медіа-просторі, а також досліджено роль державних інституцій у впровадженні інформаційної політики. Розглянуто практичні аспекти реалізації державної інформаційної

політики, зокрема запуск національного телемарафону «Єдині новини», спрямованого на координацію інформаційного простору. Також проаналізовано ефективні шляхи протидії дезінформації, включаючи просвітницькі ініціативи, розвиток медіаграмотності та інструменти цифрової комунікації.

У **Висновках** підсумовано результати дослідження, узагальнено провідні теоретико-методологічні підходи до вивчення ЗМІ, що забезпечило можливість комплексного аналізу їх ролі та функцій у сучасному інформаційному просторі, з урахуванням специфіки функціонування у період дії воєнного стану. Визначено роль інформаційної політики та правового регулювання у забезпеченні інформаційної безпеки держави. Підкреслено необхідність розвитку медіаграмотності та критичного мислення як ефективного способу протидії дезінформації.

***Ключові слова:** засоби масової інформації, інформаційна безпека, інформаційна політика, воєнний стан, державне регулювання, дезінформація, медіаграмотність, інформаційний простір, протидія маніпуляціям, цифрові медіа, інформаційна діяльність, інформаційна війна.*